

**Akademie múzických umění v Praze
Hudební a taneční fakulta**

Pedagogika tance
Moderní a současný tanec

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Mužská otázka v tanečním vzdělávání

Eliška Vodičková

Vedoucí práce: Mgr. Libuše Ovsová

Přidělovaný akademický titul: BcA.

Praha, duben 2024

The Academy of Performing Arts in Prague

Music and Dance Faculty

Pedagogy of Dance
Modern and Contemporary Dance

BACHELOR'S THESIS

The Question of Masculinity in Dance Education

Eliška Vodičková

Thesis supervisor: Mgr. Libuše Ovsová
Academic title: BcA.

Prague, April 2024

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci s názvem

Mužská otázka v tanečním vzdělávání

vypracovala samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím pouze uvedené literatury a pramenů a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu. Souhlasím s tím, aby práce byla zveřejněna v souladu se zákonem a vnitřními předpisy AMU.

Praha dne

.....
Eliška Vodičková

Poděkování

Poděkování bych chtěla věnovat vedoucí této práce Mgr. Libuši Ovsové, která mi věnovala čas, mnoho užitečných rad a při psaní mě v mnohém inspirovala. Děkuji hlavně za pomoc při sestavování dotazníků a následně za realizaci jejich předání a vybrání od studentů.

Abstrakt

Tato bakalářská práce zpracovává různé aspekty, které ovlivňují chlapce a jejich vzdělávání na tanečních konzervatořích. Rozebírá problematiku nedostatku chlapců na tanečních konzervatořích u nás v České republice a jeho důvody i možné příčiny. Dále se zabývá pojmy související s touto problematikou, jako jsou gender, hledání identity a stereotypy. V neposlední řadě se zabývá těžkostmi v období dospívání, postavením dospívajících chlapců na tanečních konzervatořích a jejich rozdílným postavením v porovnání s dívkami.

Klíčová slova:

Taneční vzdělávání, taneční konzervatoř, gender, stereotypy, sexuální orientace, taneční vzdělávání chlapců, pedagogický přístup k chlapcům.

Abstract

This bachelor's thesis deals with various aspects that affect boys and their education at dance conservatories. It discusses the issue of the lack of boys at dance conservatories here in the Czech Republic and its reasons and possible causes. It also deals with concepts related to this issue such as gender, the search for identity and stereotypes. Last but not least, it deals with difficulties during adolescence, the position of teenage boys at dance conservatories and their different position compared to girls.

Keywords:

Dance education, dance conservatory, gender, stereotypes, sexual orientation, dance education of boys, pedagogical approach to boys.

Obsah

Úvod	1
1. Kapitola	2
1.1. Gender	2
1.1.1. Maskulinita.....	5
1.2. Identita.....	7
1.2.1. Genderová identita	7
1.2.2. Sexuální identita.....	8
1.2.3. Homosexualita.....	9
1.3. Stereotypy.....	10
1.3.1. Genderové stereotypy.....	11
1.4. Gender ve vzdělávání.....	12
1.4.1. Výběr povolání.....	15
1.4.2. Feminizace školství	16
1.5. Gender v prostředí profesionálního tance.....	17
1.5.1. Mužské a ženské role v tanci.....	19
2. Kapitola.....	21
2.1. Taneční konzervatoře.....	22
2.2. Studenti na konzervatořích v číslech	23
2.3. Dospívání.....	26
2.4. Rozdílný přístup ke studiu.....	27
2.5. Chlapec v převaze dívek.....	28
2.6. Zvýhodňování chlapců.....	30
2.7. Fyzické předpoklady.....	32
2.8. Tanec a homosexualita.....	35
2.9. Důvody nízkého počtu mužů v oboru.....	36
2.10. Změna sociálního statusu.....	38
2.11. Úloha pedagoga.....	39
2.11.1. Potřebují chlapci speciální přístup?.....	43
2.12. Zpětné hodnocení absolventů konzervatoří.....	44
Závěr.....	46
Seznam použité literatury.....	48

Seznam příloh

- Příloha 1 - Dotazník pro studenty konzervatoří
- Příloha 2 - Dotazník pro pedagogy
- Příloha 3 - Dotazník pro absolventy

Úvod

V této bakalářské práci s názvem *Mužská otázka v tanečním vzdělávání* bych se ráda hlouběji zamyslela a otevřela téma postavení dospívajících chlapců na tanečních konzervatořích.

Práci jsem rozdělila na dvě kapitoly. V první části se snažím přiblížit a popsat pojmy, které podle mého názoru ovlivňují chlapcův výběr školy a budoucího povolání. Jaký vliv mají předsudky společnosti, stereotypy, nakolik je příčinou vnímání genderu a genderových rolí, a to nejen ve společnosti, ale i přímo v tanečním prostředí. Poznatky z vysvětlených pojmů, tak jak jsou definovány v oficiálních zdrojích, se posléze budu snažit aplikovat na prostředí tanečních konzervatoří.

Ve druhé části bych ráda posunula toto téma více do hloubky, uvedla více svých vlastních zkušeností z pedagogické praxe, ale také jako bývalé studentky taneční konzervatoře. Ráda bych přiblížila některé obtíže, se kterými se mohou dospívající chlapci na konzervatoři setkat. Také se zde chci zamyslet nad tím, kdo má toto studium obtížnější, zda dívky, nebo chlapci, a proč tomu tak je. Jsou chlapci zvýhodňováni, nebo znevýhodňováni, a mají tedy studium snadnější, nebo těžší než dívky, a v čem? Dále bych chtěla aspoň lehce nahlédnout na problém nedostatku chlapců na tanečních konzervatořích, zamyslet se nad tím, jak je to s přístupem k chlapcům během výuky a s jejich motivací, a jaký vliv na ně má mužská pedagogická osobnost ve výuce.

Ve své práci vycházím z odborných publikací a článků, z vlastních zkušeností, ale také jsem se rozhodla sestavit dotazník pro tři skupiny respondentů, kterými jsou aktuální studenti a pedagogové tanečních konzervatoří v České republice i absolventi těchto konzervatoří. Bohužel se mi nepodařilo získat dotazníky s odpověďmi ze všech konzervatoří. Uvedené výsledky a odpovědi jsou z Tanečního centra Praha – konzervatoř a Konzervatoře hlavního města Prahy. Stejně tak jsem z 15 odeslaných dotazníků absolventům konzervatoří dostala zpět jen tři. Dotazníky jsem použila jako zpestření práce i jako nahlédnutí na názory a myšlení současných studentů, pedagogů a absolventů, přestože pro jejich malé množství není možné brát zjištěné názory jako výsledky průzkumu. Důležitými zdroji a inspirací se stala práce Jarmily Vondrové ¹ *Vliv psychiky na taneční výkon žáků a studentů* a bakalářská práce Dagmar Jiříčkové *Gender v taneční výchově*, které čerpají z našeho českého prostředí.

Tuto práci beru jako otevření tématu, zamyšlení se nad touto problematikou a uvedení toho, jak na některé problémy s tím spojené nahlížím já jako pedagog, který s chlapci na konzervatoři pracuje.

¹ Jarmila Vondrová - bývalá tanečnice v Národním divadle v Brně. V současné době působí jako pedagožka na Taneční konzervatoři Brno. Věnuje se také publikační činnosti.

1. kapitola

Vzhledem k tématu *Mužská otázka v tanečním vzdělávání* je namístě uvést a přiblížit některé pojmy a témata, jež se s touto problematikou pojí. V první části této práce bych ráda přiblížila pojmy jako gender a identita, vlivy stereotypů, a v poslední řadě samotný gender v tanečním prostředí.

Tanec je velmi obecný pojem a zde se věnuji tomu uměleckému. Celá tato práce přibližuje situaci na tanečních konzervatořích, tedy pojmem *tanec* myslím klasický, moderní a současný tanec. Všechny tyto techniky a styly jsou vyučovány právě na tanečních konzervatořích jako hlavní předměty.

1.1. Gender

Gender lze také nazvat sociálním pohlavím, ale – na rozdíl od pohlaví (to je chápáno pouze v biologickém smyslu) – tento pojem označuje kulturní charakteristiky a modely, které jsou přiřazovány biologickému mužskému nebo ženskému pohlaví. Také poukazuje na sociální rozdíly mezi muži a ženami. Tyto role nejsou neměnné, naopak se liší podle dané historické etapy vývoje společnosti, podle kultury a národa, a mění se i v průběhu času. Tyto role jsou tedy dočasným vývojovým stupněm sociálních vztahů (Český statistický úřad, 2016).

Podle Velkého sociologického slovníku (1996 : 339) slovo, které má v českém jazyce nejbližší význam k pojmu gender, je termín rod. To ale není úplně správné označení a nabádá k nepřesným souvislostem. Je proto lepší, že se pojem gender ponechává v původním znění. „*Koncepce genderu zdůrazňuje kategorie kontrastujících charakteristik s označením „femininní“ a „maskulinní“, které odrážejí očekávání spjatá s rolami muže a ženy.*“ (Velký sociologický slovník 1996 : 339)

Pojem pohlaví tedy označuje rozdíly mezi muži a ženami, které jsou biologické a jsou univerzální. Ženy a muže jako lidské bytosti odlišují biologické vlastnosti, a to hlavně ty, které se týkají rozdílů mezi pohlavními orgány a možnostmi reprodukce (Český statistický úřad 2016).

Gender je společenská kategorie, která zahrnuje sociální a kulturní rozdíly mezi muži a ženami, a proto je gender rozdílný od pohlaví. Jsme zvyklí, protože v naší společnosti je to běžné, že osoba ženského pohlaví se zároveň bude hlásit i k ženskému genderu. Vůbec to tak ale nemusí být. Dokonce jsou i tací, kteří mohou cítit nesoulad mezi anatomickým

pohlavím a tím, jak se vnímají a kým se cítí být (transsexuálové, intersexuálové²). Pohlaví tedy vždy nemusí být v souladu s genderem (Oakley 2000 : 121).

Podle Fafejty (2004 : 30–31,76–81) můžeme mít mnoho genderů. Homosexuální muž ho může mít jiný než muž heterosexuální. Každý z nich může mít jiné představy o mužství. Problém je v tom, jak na to nahlíží společnost. Ta totiž ve většině případů přijímá jen jeden pohled na obraz mužství, a to ten heterosexuální. Homosexuální muž s jinou představou tak tuto většinovou představu narušuje, a tedy riskuje nepochopení. Příkladem je časté nepochopení zženštilosti u mužů.

Pojmy *rod* a *gender* nám pomáhají se orientovat ve společnosti, jelikož téměř vše kolem nás se klasifikuje jako ženské či mužské. Například dětem to pomáhá pochopit nejen sebe sama, ale i porozumět vnějšímu prostředí (Badinter 2005 : 64–65). Podle Smetáčkové (2006 : 10) se díky genderu orientujeme v sociálních vztazích. Jasná pravidla a normy pro to, co je v jaké kultuře přijatelné pro sociální interakci, vychází z vnímání genderu.

Gender, jeden ze základních sociálních konstruktů, vniká do společenského života na všech rovinách. Ve společnosti se objevují kulturně specifické představy, často jako stereotypy, o femininitě a maskulinitě a na základě toho lidé formují svou vlastní identitu, také se navzájem ovlivňují, vytváří si vztahy a instituce. Tyto genderové koncepty nevyhnutelně ovlivňují naše jednání a chování, a my pak tyto představy předáváme dál. Tím se gender stále drží při životě jako důležitá sociální struktura (Smetáčková 2006 : 10).

Smetáčková (2006 : 10) uvádí, že každý máme nějaké představy o femininitě a maskulinitě, s tím pak přistupujeme ke vzájemným interakcím různě a různě se na základě těchto představ sami před ostatními prezentujeme. Vytváříme formy chování, které jsou ostatními vnímány jako maskulinní nebo femininní. Společnost toto chování pak akceptuje, nebo naopak usměrňuje podle toho, zda je dané chování genderově přijatelné. K genderovým interakcím dochází v různých situacích a životních obdobích a genderová „výchova“ začíná už v dětství (např. typickým „Chlapci nepláčou“). V průběhu školní docházky se děti mohou setkávat s tím, že vyučující zdůrazňuje a vytváří genderové rozdíly např. tím, že je rozděluje podle pohlaví atd.

Velký podíl na tom, co přesně znamená být mužem a ženou, a to, jak se jimi stáváme, mají instituce, které navštěvujeme. Instituce jsou genderově členěny, a pokud chceme zapadnout, musíme se přizpůsobit a tyto genderové zvyklosti přijmout. Tímto naším chováním upevňujeme a potvrzujeme naši genderovou identitu. Jednou takovou institucí je právě škola (Smetáčková 2006 : 14).

² Transsexuál – jedinec odmítá své biologické pohlaví a touží po tom tento stav změnit a mít opačné pohlaví

Intersexuál – vnitřní nebo vnější pohlavní orgány jedince se neshodují s typicky ženskými či mužskými pohlavními orgány.
Intersexualita je porucha pohlavního vývoje.

„Od nejtělejšího dětství jsou nám vštěpovány představy o tom, jak se mají chlapci a dívky chovat, oblékat, které projevy emocí jsou pro ně žádoucí, či naopak nepatřičné. Genderová socializace představuje celoživotní proces, v jehož průběhu si osvojujeme genderové role a jsme vedeni k tomu, abychom naplňovali genderová očekávání.“ (Labischová a Gracová 2013 : 15)

Gender utváří naše představy o femininitě a maskulinitě a ty strukturují naši individuální identitu a sociální interakce, ale také všechny společenské instituce, jako jsou rodina, škola nebo pracovní trh. Zde se utváří genderové rozdíly a nerovnosti. Gender je to, co uspořádává a směřuje naše pohledy. Podle toho směřujeme muže a ženy do nerovných pozic či zaměstnání v jednotlivých institucích (např. ředitel/sekretářka). Společnost vytváří obrazy vyjadřující a upevňující tato dělení a chová se k mužům a ženám odlišně. A to nejen k dospělým, ale samozřejmě i k dětem, dívkám a chlapcům ve školkách a školách (Smetáčková 2006 : 10 - 11).

Jako muži a ženy máme ve společnosti nějaké role. *„Obsahem rodové role jsou projevy a zájmy, které souvisí s vědomím příslušnosti ke skupině mužů či žen. Do značné míry se tedy jedná o vnější vyjádření rodové identity – jedinec v této roli vyjadřuje to, kým se cítí být, i to, jak chce být druhými vnímán.“* (Janošová 2008 : 41) Podle Janošové (2008 : 41), a jak už bylo zmíněno dříve, maskulinní či femininní projevy se mohou, ale také vůbec nemusí sejít s pohlavní příslušností dané osoby.

Genderové role jsou pravidla – ať už zjevná, nebo skrytá – určovaná danou společností. Pravidla, která určují, co je a co není přijatelné pro jednotlivé příslušníky daného pohlaví (chování, cítění, myšlení, oblékání, druh partnerského vztahu). Tyto role vznikají a učíme se jim hlavně v rodinném prostředí, dále pak ve školách a v zaměstnáních i v dalších společenských kruzích. Běžně se setkáváme s takovými typickými příklady: žena se stará o domácnost a děti, zatímco muž rodinu finančně a materiálně zabezpečuje. V souvislosti s genderovými rolemi se tu objevuje i pojem *genderový kontrakt*, který vysvětluje pravidla týkající se genderových vztahů, na jejichž základě mají ženy a muži různou práci, hodnotu, zodpovědnost a povinnosti. V různých oblastech života tato pravidla znevýhodňují muže a ženy. Tato pravidla můžeme vidět se uplatňovat ve třech úrovních: v rámci norem a hodnot celé společnosti, v různých institucích (vzdělávacích, pracovních...) a v rodinném prostředí (Český statistický úřad, 2016).

Chování se podle těchto rolí se očekává od každého a předpokládá se, že bude u muže a ženy odlišné. Je to společenská role, která je nám předepsána na základě našeho pohlaví. Tyto role jsou protikladné, současně se však vzájemně doplňují a ve společnosti je najdeme už od počátku našich dějin. Jsou tu až dodnes, protože jsou pro společnost funkční. Bohužel postavení maskulinních a femininních vlastností není rovnocenné, což ovlivňuje mnoho aspektů v našem životě. Naše patriarchální společnost vyvyšuje muže a jejich vlastnosti oproti těm ženským (Renzetti a Curran 2003 : 22, 29).

1.1.1.Maskulinita

Co je to maskulinita a jak se projevuje v chování, myšlení a činnostech jedince? Je to vztahový koncept, jelikož maskulinita i femininita mají smysl pouze v protikladném vztahu ke druhému. Maskulinita neznámá, že všichni muži budou stejní, protože jsou biologicky mužského pohlaví. Je to pojem vysvětlující, co to typicky znamená být mužem v dané společnosti (Young 1990 cit. podle Smetáčková 2006 : 9).

Maskulinitu tvoří kulturní a sociální prostředí a v každé kultuře může znamenat něco jiného. Podle Velkého sociologického slovníku (1996 : 653-654) je maskulinita definována jako „*specifické mužské vlastnosti*“. Pokud daná osoba má těchto specifických vlastností více, můžeme ji definovat jako maskulinní osobnost. Největší rozdíly mezi muži a ženami jsou v okruhu emocionality. Emoce, expresivita či vzrušivost jsou považovány za femininní, a pokud jsou u muže ve velké míře, může ho společnost zařadit jako homosexuála.

„Jako přirozený stav lidské existence je slovo muž dodnes v mnoha jazycích společné pro slovo člověk. V muži nebylo a nemělo být nic zženštilého, naopak, jeho hlavní charakteristiku představovala síla a agresivita. Dalším znakem maskulinity se stala sama skutečnost, že není homosexuál. Jako kdyby vlastnění ženy zaháněl přízrak identity, a tím zdůrazňovalo vytouženou jinakost – mít ženu, tudíž nebýt ženou...“ (Skalická 2008 : 3).

K maskulinitě přiřazujeme i typické zájmy či povolání, jako zájmy sportovní či technické, zatímco ženám zase zájmy umělecké, rukodělné atd. Zajímavé je, že ženy, které si vyberou „mužskou“ profesní dráhu, věnují se „mužským“ zálibám, nebo dokonce disponují maskulinními vlastnostmi, jsou obecně společností lépe přijímány, než kdyby tomu tak bylo u mužů (Janošová 2008 : 19, 40).

Už od dětství to má chlapec poměrně těžké. Musí se vymezit proti všemu ženskému, proto hodně chlapců definuje mužství právě takto -- to, co není ženské. Vymezují se tedy hlavně negativně. Nejenže jsme vznikli v těle matky, rosteme v jejím těle, ale i po narození jsme převážně v její péči, a to má na nás vliv. Chlapci se v určitý čas musí od matky odloučit, popřít svou femininitu a dát najevo mužskou identitu tím, že přesvědčí sebe i ostatní o tom, že nejsou žena, dítě ani homosexuál (Badinter 2005 : 40).

„Ve vývojové a sociální psychologii je problematika maskulinity tematizována jako proces identifikace s rolí svého pohlaví, který probíhá již v dětství, vrcholí v období dospívání a adolescence, kdy se uplatňuje hlavně způsob výchovy a identifikace chlapce s otcem, a je dotvářen prvními erotickými zkušenostmi.“ (Velký sociologický slovník 1996 : 654)

Společnost se stále vyvíjí a s ní i pohled na muže a ženy. Dnes už jsme přece jenom tolerantnější k mnohým věcem. Avšak v naší patriarchální společnosti stále hodně převládají staré zažitá stereotypy. Muži na cestě za získáním té správné maskulinity hodně zaplatí.

Teprve až tehdy, když se chlapcům předloží nová realita, kde se mužství přestane definovat jako protiklad ženství a kde se bude moci projevit zranitelnost, bude celý tento model méně škodlivý. Chlapci a muži také mohou projevovat emoce, žádat o pomoc, chovat se nenásilně. Vždyť přece toto chování, přiřazované ženám, je nepostradatelné pro vývoj každé lidské bytosti. Tím by se také mohlo snížit množství homofobie a misogynství³. Proč by to, co už jednou bylo vystavěno, nemohlo být přestavěno? Pokud se tedy mužství buduje a vytváří, může procházet změnami (Badinter 2005 : 138).

Tato problematika pak zasahuje i do taneční sféry a tanečního vzdělávání. Celý tento pohled na muže a maskulinitu ovlivňuje chlapcův výběr povolání, tedy školy. Zdá se, že vybrat si povolání, které je bráno jako ženská záležitost, je cestou ke společenskému odsouzení a dostání nálepky homosexuála.

³ Homofobie -- strach z homosexuálně orientovaných jedinců, nebo dokonce odpor vůči nim.
Misogynství – diskriminace žen a nenávisť vůči nim.

1.2. Identita

Najít si identitu je pro nás zásadní. Díky ní jsme schopni se začlenit do společnosti a najít si v ní své místo. *„Identita představuje relativně stálé a komplexní vědomí sebe sama. Má-li jedinec vyvinutou osobní identitu, cítí se být se sebou totožný. Toto vědomí totožnosti zahrnuje jednak časovou kontinuitu (ačkoliv se měním, jsem to stále já), jednak hranice mezi sebou samým a ostatními jedinci (toto jsem já a toto je již někdo jiný).“* (Smetáčková a Vlková 2005 : 19)

Člověk se definuje podle podobností a odlišností s druhými, prochází tedy procesem, kdy se začleňuje a odpojuje. Během tohoto procesu začleňování a odpojování dochází k získávání identity (společenské či psychologické) a proces je to dost složitý. Získávání pocitu pohlavní identity tím prochází také (Badinter 2005 : 39).

Adolescence je významné období, co se týká rozvíjení a dotváření identity. Dospívající experimentují, zkouší různé alternativy, objevují různé složky sebepojetí a představy o své osobnosti. Vnímání vlastní identity je v tomto období hlavní proměnou v jejich osobnostním vývoji a s tím, co si zvolí, se poté snaží identifikovat. U každého pohlaví vytváření identity probíhá jinak (Vágnerová 2012 : 452). Jestli to mají náročnější děvčata nebo chlapci, to je těžké říct. Dalo by se říct, že každý to má těžké v něčem jiném.

Jednou z identit je identita genderová, tedy vnímání sebe jako muže či ženy.

1.2.1. Genderová identita

Podle Labischové a Gracové (2013 : 13) je genderová identita *„prožívání a pojetí sebe sama jako ženy či muže“*.

Na vznik naší genderové identity má vliv mnoho věcí - naše osobní dispozice, biologické skutečnosti, sociální struktury a to, co od nás očekává společnost (Smetáčková 2006 : 14).

Genderová neboli rodová identita je součástí naší osobnosti. Tato složka se utváří uvnitř nás a její součástí jsou genderové atributy, které souzní s vnitřním prožíváním jedince. Uvědoměním si příslušnosti k jednomu z pohlaví je prvotní konkrétnější sebeidentifikace a jedna z prvních složek identity. Od toho se odvíjí další změny v chování, nacházení zájmů a individuálního stylu (Janošová 2008 : 42, 97).

Dívky ke své identitě přicházejí přirozeně, je to dáno přírodou a dá se tedy říct, že to mají jednodušší. Přirozenou iniciací dívky je menstruace, která jí zakládá ženskou identitu.

Muži se ke své identitě musí dostat přes výchovný proces, její získání pro ně není tak přirozené jako pro dívky. Vytváření muže je tedy vědomé a můžeme přemýšlet o tom, zda by se mužství vůbec někdy probudilo, kdyby ho k tomu někdo v určitý čas nedonutil (Corneau 1989 cit podle Badinter 2005 : 71).

Podle Badinter (2005 : 71) je muž ten, který musí chlapci pomoci v procesu získávání mužské identity, nebo to tak zatím vždy bylo. Je to buď otec, nebo jiný muž (či skupina mužů) ztělesňující obraz otce a musí mu pomoci změnit jeho primární ženskou identitu na tu mužskou⁴.

Genderová identita se znatelně rozvíjí v období adolescence a více se vyhraňuje vzhledem k pohlavnímu dozrávání a společenskému významu. Od dospívajících má společnost určitá očekávání. Většinou se jim snaží přizpůsobit, někdy jdou však proti proudu. Způsob, jakým si dospívající vymezují mužskou a ženskou roli, je pro rozvoj genderové identity důležitý a svůj pohled na věc mohou často měnit a experimentovat (Vágnerová 2012 : 471).

1.2.2. Sexuální identita

K pochopení sebe sama je vedle vnímání se jako muže nebo ženy důležitá i sexuální orientace.

V okamžiku, kdy se identifikujeme s jedním z pohlaví, vzniká i naše sexuální orientace. Pro naši společnost je zásadní rozdělení na heterosexuály a homosexuály (Brzek a Pondělíčková 1992 : 39).

I Procházka (2002 : 4) to definuje takto: „*Sexuální identifikace vyjadřuje vnitřní cítění a sebehodnocení. Cítíme se buď mužem, nebo ženou a také heterosexuálem, nebo homosexuálem.*“

Sexuální orientace v tanci je pro společnost velké téma. Na muže tanečníka je většinou automaticky nahlíženo jako na homosexuála, a ti nemají ve společnosti tak dobré postavení jako heterosexuálové. Pro mladé chlapce tak tento pohled může být zraňující, ať už jsou heterosexuální, nebo homosexuální orientace.

⁴ Souvislost můžeme hledat v iniciačních rituálech, které odjakživa sloužily jako zasvěcení do nové životní role či fáze, a to napříč všemi kulturami.

1.2.3. Homosexualita

Homosexualita je výraz pro lásku ke stejnému pohlaví a nejde jen o city, ale i emocionální, fyzickou a sexuální náklonnost. Pojem byl poprvé použit na konci 19. století. Jedinec se pro tuto sexuální orientaci nerozhoduje dobrovolně, a nelze ji tedy změnit (Prague Pride; Babanová a Miškolci 2007 : 150).

Procházka (2002 : 5) dále uvádí, že nejde o nemoc nebo poruchu, kterou je potřeba léčit, a většina odborníků odmítá i snahy o léčbu, ale je to prostě jedna z variant sexuality.

Homosexualita je jednou z vývojových variant hypotalamu. Vidíme ji jako sexuální alternativu a jako nemoc nebo sexuální deviace byla WHO ⁵ ze seznamu vyřazena už v roce 1992. Jako nemoc je brána pouze tehdy, pokud s ní daná osoba má problém, nedokáže ji přijmout a ztotožnit se s ní (Kaňka 2003 cit. podle Jiříčková 2009 :16).

Dříve se objevoval názor, že homosexualitě se dá naučit, nebo snad, že by mohla vzniknout svedením v období dospívání či dospělosti. Tento mýtus už je ale dnes vyvrácen (Procházka 2002 : 7).

Termín „coming out“ ⁶ označuje odhalení homosexuální orientace a zároveň to značí i přijetí této skutečnosti. Pro daného člověka je to zásadní okamžik, a to nejen z hlediska volby sexuálního partnera, ale také proto, že ho to zařadí k menšině, kterou homosexuálové jsou (Brzek a Pondělíčková 1992:42). Spojení s menšinou a s tím spojené jakési odsouzení je pravděpodobně pro dospívající, kteří už tak prochází procesem hledání se, velký strašák.

Přístup k homosexuálům se zajisté hodně posunul k větší míře tolerantnosti. Myslím si, že ale stále je ve společnosti většina, která je ovlivněna vžitými stereotypy o postavení muže a ženy i jejich rolích, a s tím je spojeno i přijetí, či nepřijetí jejich sexuální orientace. Větší chápavost a přijetí určitě najdeme mezi mladými lidmi. Ty ale bohužel zatím nenajdeme v takové míře např. na místech pedagogů, kteří mají bezpochyby zásadní vliv na vnímání genderu, genderové identity a také sexuální identity. Stejně tak mnoho rodičů a rodin může být pod vlivem starší generace a jejich názorů. Jedinci s homosexuální identitou se pak setkávají s homofobií na místech, která by ale měla být podpůrná. To jim pak brání ve snadném přijetí své sexuální orientace.

„Tragické však je, že osud homosexuální menšiny závisí na tom, jak se na ni dívá heterosexuální většina. Nezáviděníhodnou společenskou a politickou úlohu obětního beránka hrají sice i jiné menšiny, jenže na heterosexuální samce setrvávající v zajetí patriarchální ideologie působí homosexuálové jako psychologický odpuzovač. (...) Tento homosexuál nyní ví, že nemocný potřebující léčbu není on, ale homofob, postižený, jak už samo označení napovídá, fobií. Spokojený život homosexuála bohužel do značné míry závisí

⁵ Světová zdravotnická organizace; World Health Organization.

⁶ Proces, při kterém si jedinec uvědomí a přizná svou sexuální orientaci a svěří se s tím dalším osobám.

na vývoji heterosexuální většiny. Teprve až zmrzačeného muže vystřídají mužové usmíření, budou moci pokojně žít i homosexuálové.” (Badinter 2005 : 112, 154)

1.3. Stereotypy

O stereotypu píše proto, že ovlivňují náš pohled na výběr povolání, a tím pádem i výběr studijního oboru. U tance je to zásadní právě pro chlapce, protože vžitý stereotyp, že tanec (a hlavně klasický tanec) je jen pro dívky, je může velmi ovlivňovat.

Stereotyp jsou vžité názory, vnímání, hodnocení ve společnosti, podle kterých se chováme a utváříme si názory a postoje k různým věcem. Často bývají i iracionální a ani logická vysvětlení nemusí stačit pro jejich vyvrácení. Typické je to, že nějakou vlastnost automaticky přidělíme plošně všem členům skupiny bez jakéhokoliv dalšího zkoumání a zamyšlení (Velký sociologický slovník 1996 : 1230).

„Některým stereotypům tedy chybí jakákoliv opora ve faktech, jiné vznikají na základě zdůrazňování a přílišného zobecňování některých fakt. Jakmile však jednou vzniknou, nutí svého nositele dívat se na všechna další fakta z pohledu vytvořených kategorií.“ (Allport 2004 : 214)

Pro stereotypy je typické, že nevznikají z našich osobních zkušeností, ale setkáváme se s nimi v našem okolí a následně je přebíráme za své (Martin 1981 : 1119-1131). Najdeme je téměř všude a slouží nám právě k tomu, abychom se orientovali a porozuměli tomu, co je kolem nás. Různé druhy povolání, věk, sociální vrstvy, to jsou příklady, kde se s nimi setkáme. Ty nejsilnější však pravděpodobně platí pro mužské a ženské role (Janošová 2008 : 27).

Nejenomže jsme stereotypy ovlivňováni, ale také jsme ti, kteří je předávají dál, ať už vědomě, nebo nevědomě. Některé jsou tak zažitě, že jakmile se objeví, začneme se podle nich chovat (Lippa 2009 : 253).

Chlapci a děvčata jsou vychováni pod vlivem mnoha stereotypů, a tak vznikají různé nároky na obě pohlaví. Stává se, že dovednosti typické pro první pohlaví jsou u druhého omezené. Pokud se dítě vzdálí očekávanému chování, může vzbuzovat pozornost (Janošová 2008 : 25).

1.3.1. Genderové stereotypy

Labischová a Gracová (2013 : 14) definují genderový stereotyp jako „*schematizovaný obraz muže či ženy, zahrnující představy o „typických“ vlastnostech a sociálních rolích obou pohlaví.*“ Tyto vlastnosti stojí proti sobě a navzájem se doplňují.

Těmito typickými charakteristiky je myšleno dobře známe muži nepláčou, dále, že jsou nepořádní, agresivní a soutěživí. U žen to většinou bývá citlivost, poslušnost, empatie. Tím, že takto přidělujeme nějaké vlastnosti či chování jednomu pohlaví, tak pokud jimi pak disponuje pohlaví druhé, může být na základě toho kritizováno či znevýhodněno (Český statistický úřad 2016).

Genderové stereotypy jsou důvodem, proč se k ženám a mužům přistupuje rozdílně. Jsou to zjednodušující charakteristiky, které jsou ve společnosti přijímány za správné a platné (Renzetti a Curran 2003 : 20).

Dá se říci, že genderové stereotypy jsou vlastně předsudky dané společností o tom, co je správné chování, podle toho, jakého jsme pohlaví. Stereotypní chování nevychází z vlastního pozorování, ale z obecného společenského názoru. Díky genderovým stereotypům probíhá komunikace mezi muži a ženami jednodušeji a na jejich základě probíhá i dělba práce i plynulý chod ve společnosti. Jistě je na tom mnoho pravdy, ale vzhledem k tomu, že se individuálně nepřihlíží k potřebám a schopnostem jednotlivce, pokud je jiný, může na něj být vytvářen tlak ze strany ostatních do něčeho, co mu není přirozené (Janošová 2008 : 28).

Genderové stereotypy zasahují do mnoha oblastí života a jednou z nich je výběr povolání, a tedy i studijního oboru. I zde najdeme ty, které jsou řazeny jako „femininní“ a „maskulinní“. Ve společnosti se pak setkáváme s odrazováním dívek od „maskulinních“ oborů a naopak (Renzetti a Curran 2003 : 146). Tak jako jsou chlapci odrazováni od studia tance, děvčata zase bývají odrazovány od matematiky nebo inženýrství. Pro dospívající je názor okolí, a to jak dospělých, tak vrstevníků, důležitý a ne každý má sílu, hlavně pokud se jejich okolí hodně drží těchto stereotypů, na to, jít proti proudu a ke studiu si vybrat obor přisuzovaný spíše opačnému pohlaví.

Tanec, a to hlavně balet, je stereotypně označován za femininní aktivitu a obor. To může odrazovat chlapce od výběru tance jako studijního oboru. Dalším problémem, který tady stereotypní představy vytvořily, je, že chlapec, který se věnuje tanci, je homosexuál. Jelikož homosexuálové jsou menšinou, kterou ještě ne všichni ve společnosti tolerují a přijímají, může to být dalším důvodem pro zavržení tance jako vhodné činnosti pro chlapce. Myslím, že genderové stereotypy jsou jedním z hlavních důvodů nedostatku chlapců v tanečním vzdělávání. Bohužel jsou ve společnosti natolik zakořeněné, že se jich jen tak nezbavíme.

1.4. Gender ve vzdělávání

Nejvíce času děti a dospívající tráví kromě rodinného prostředí ve škole. Ta má proto velký podíl na utváření genderové identity, a je tedy zásadní, jak jsou gender a genderové role žákům a studentům prezentovány. Chováním a stylem komunikace pedagogové předávají a upevňují různé stereotypy a genderové vzorce chování. Genderově citlivá pedagogika může pomoci se zbouráním stereotypů, které vytváří nerovné přístupy a podmínky pro chlapce a dívky (Labischová a Gracová 2013 : 11-18). I Janošová (2008 : 114) poukazuje na to, že podle teorie sociálního učení se k pohlavním rolím dostáváme skrze výchovu, a to pozorováním a napodobováním.

Teoreticky je role žáka a studenta genderově neutrální, koneckonců jsou po chlapcích i děvčatech žádány stejné výsledky. Prakticky tomu tak ale není a stejně tak, jako je tomu v jiných institucích, je i ve škole gender tím, co ovlivňuje postavení školáka i jeho úspěšnost (Janošová 2008 : 147).

Genderovou rovností v procesu vzdělávání je důležité se zabývat. Nechceme, aby dívky a chlapci byli stejní, naopak je namístě jejich rozdílnost přijmout, ale určitě by nikdo neměl být kvůli svým rozdílnostem znevýhodňován, či zvýhodňován a šance by měli mít všichni stejné (MŠMT). To se ale bohužel vždy nestává.

„Mnohé naznačuje, že škola vychází více vstříc dívkám. Hodnotí pozitivně především takové vlastnosti, které jsou výchovně podporovány spíše u dívek. Femininní chování, jako je nenápadnost, poslušnost, orientace na školní práci a pečlivost při plnění úkolů, je ve škole více žádané a je také posilováno učiteli. Určitá nezávislost a rušivost, jež se na druhé straně tak trochu dopředu předpokládá u chlapců, je projevem ve třídě nevhodným a pro učitele velmi zatěžujícím.” (Janošová 2008 : 149)

Zajímavé je, že u dívek jsou maskulinní projevy tolerovány, a někdy i pozitivně hodnoceny. U chlapců je tomu ale naopak a jakékoliv femininní chování snižuje jejich postavení (Vágnerová 2012 : 472).

Nárokům základní školy více vyhovují vlastnosti, kterými spíše disponují dívky. Chlapci se musí mírnit a krotit, pokud chtějí mít dobré hodnocení, což pro ně musí být těžké, vzhledem k tomu, že do té doby jim jejich divočejší chování bylo převážně tolerováno, či dokonce bylo u nich podporováno. Na středních školách se situace malinko obrací ve prospěch chlapců, kdy maskulinní vlastnosti, jako sebezprosažení, rozhodnost nebo samostatnost, jsou žádané. Důležitou roli tu ale stále hrají i zmíněné femininní vlastnosti (Janošová 2008 : 149, 151).

Podle Biddulph (2014 : 50) se mozek chlapců vyvíjí pomaleji. Je to jeden z rozdílů mezi chlapci a děvčaty, který je zřejmý od začátku vývoje plodu v děloze.

O pozdějším dospívání chlapců je přesvědčena i řada pedagogů. Z toho důvodu bývají často k jejich chybám a chování tolerantnější. To může mít špatný vliv na dívky, které kvůli tomu mohou cítit tlak na jejich výkon, ve kterém nemůžou chybovat, jelikož na jejich chyby se nahlíží jako na nedostatečnost, a nejen jako na malé pochybení. Právě to může mezi pohlavími vytvářet nerovnosti. V tomto případě by měli zasáhnout pedagogové, kteří svým genderově rovným přístupem mají možnost situaci změnit (MŠMT).

Každé pohlaví má jinou náuru i temperament a také k různým věcem dochází jinou rychlostí. Jako pedagogové musíme vycítit, kdy a jaký přístup ke komu zvolit tak, abychom svým chováním neponižovali ty druhé. V tanci je tolerance chyb u chlapců ještě umocněna tím, že jich je na konzervatořích málo, nebo alespoň na základě mé zkušenosti (jak pedagoga, tak dříve i jako studentky) to tak téměř vždy bylo.

Na druhé straně jsou tu i tací pedagogové, kteří si naopak na chlapce zasednou, jsou na ně přísnější a jejich rozdílné chování jim neprochází. Na základě výpovědí některých žáků, jež uvádí Janošová (2002 cit. podle Janošová 2008: 151), je jednání pedagogů vůči nim nespravedlivé, naopak dívkám projde více věcí, zatímco chlapce mají za nevychované a drzé.

Dívky nejenomže disponují povahovými rysy ve škole žádanými, ale chlapce také téměř vždy předčí svými výsledky. Jsou tady pak ta šikovná děvčata i pokulhávající chlapci. Pro pedagogy jsou tvůrci napětí, ale zároveň chlapci sami jsou v napětí a je potřeba udělat něco s jejich motivací pro lepší klima (Biddulph 2014 : 115).

Pokud se budeme bavit o snaze, aby pedagogové ke svým studentům přistupovali genderově neutrálně, je tu faktor, který to trochu komplikuje. Každý jsme členem nějaké rodové skupiny, což ovlivňuje naše postoje a jednání. Žádá si to mít sebereflexi a ochotu se na věci podívat z jiného úhlu. Je ale samozřejmé, že práce s tak velkou a různorodou skupinou, jako je školní třída, je náročná, a tak se snadno nabízí používat těchto rozlišovacích rysů. *„Rodové stereotypy jsou jedním z nejranějších lidských nástrojů k orientaci v sociální realitě a jsou tedy většinou málo uvědomované.“* (Janošová 2008 : 148)

Stejně jako v běžné výuce, i v té taneční je lépe hodnocené a žádané chování typické více děvčatům. Zejména klasický tanec je vyučován tradičním způsobem, kde pedagog je autorita, jejíž vyučovací proces se nezpochybňuje. To můžeme vidět hlavně u starší generace pedagogů, kteří nejsou otevření novým pohledům a stylům výuky. Po studentech se žádá aby byli tiší, poslušní a po celou dobu soustředění, více se v hodinách zaměřuje na techniku než na kreativitu. Tento styl výuky často staví chlapce do pozice těch „špatných“. Někteří pedagogové pak chlapce označují za náročné či neposlušné a v hodině může vznikat napětí ⁷ (Risner et al. 2007 : 143; Clegg et al. 2017 : 6).

⁷ Nutno podotknout, že toto nelze paušalizovat. V zahraničí je situace většinou jiná a je celkem běžné, že pedagog ke svým studentům přistupuje více otevřeně a s respektem (čerpáno z konzultací s vedoucí této práce Libuší Ovsovou).

Může se stát, že gender je jedním z důvodů pro šikanu mezi dospívajícími. *„Genderová dimenze šikany se obvykle projevuje tak, že oběť vykazuje rysy, kterými vybočuje z tradičních představ o ženách či mužích. Chlapci vystavení šikaně mohou mít například zájmy jako literatura, tanec či hra na hudební nástroje a vybočovat tak z obvyklých stereotypů, jako je fotbal nebo akční počítačové hry.“* (MŠMT)

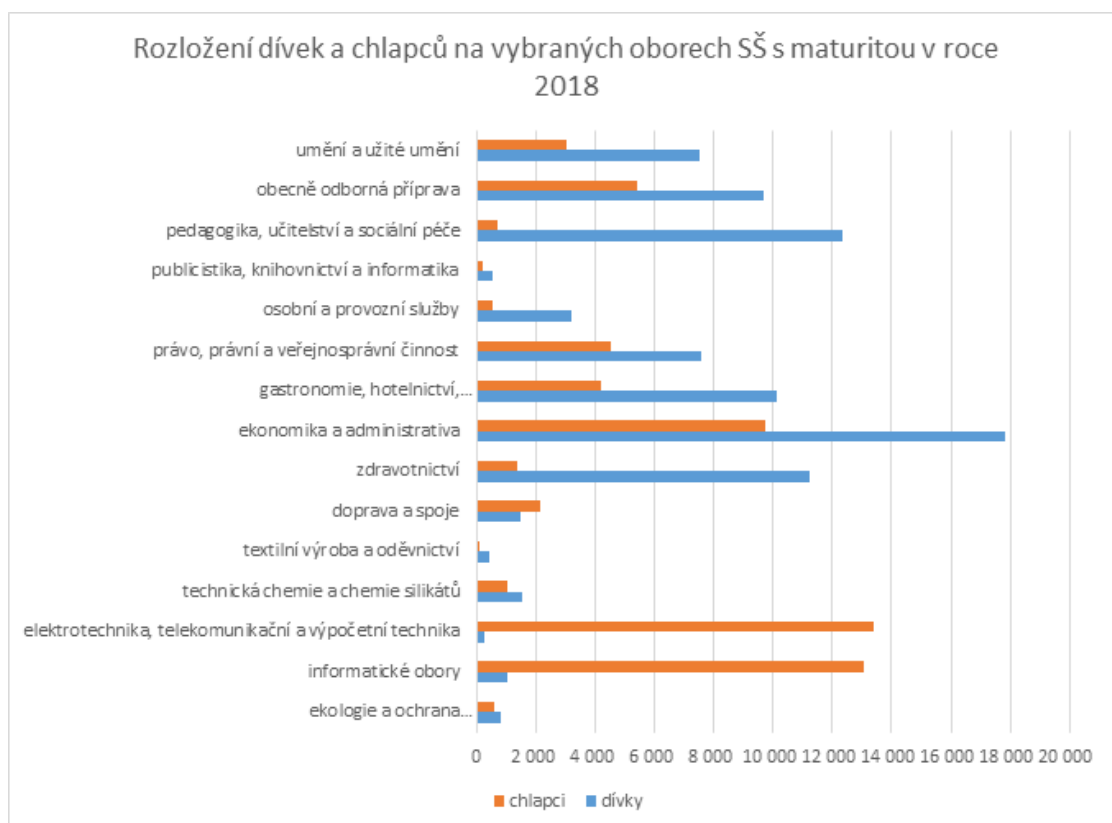
Mladí homosexuálové svou identitu začínají hledat v období dospívání, a protože to je období velmi citlivé, je důležité, aby si toho pedagogové byli vědomi. Chlapci a mladí homosexuálové v tanci mohou být vůči homofobním postojům a nadávkám velmi citliví. Může dojít až k sebenenávisti, nízkému sebevědomí a vzniku zmatku v postojích a jednáních k ostatním heterosexuálům, ale i homosexuálům (Risner et al. 2007 : 144-145).

Pro některé chlapce vydat se na dráhu tanečníka může být náročné v tom smyslu, že si musí prosadit svůj zájem vůči možným předsudkům a odrazování. Chce to odvahu a najít alespoň někoho v okolí, kdo ho podpoří.

1.4.1. Výběr povolání

Při volbě povolání se setkáváme s tím, že ji gender velmi ovlivňuje. Přestože jsou všechny studijní obory otevřeny všem, na některých je velká převaha dívek a naopak. Příkladem je tento graf, kdy u „umění a užité umění“ vidíme jasnou převahu dívek (MŠMT).

Tabulka č.1: Rozložení dívek a chlapců podle oborů

Zdroj: MŠMT

Důsledkem jsou stále přítomné stereotypy, které určují, co je pro jaké pohlaví vhodné a k čemu mají vlohy. Určují to jak sami mladí lidé, tak pedagogové i rodiče. Některé jedince to tak může tlačit někam, kam ani nechtějí, a je to v rozporu s jejich schopnostmi a přáními (MŠMT).

Představa o neutrálnosti školního prostředí je hezká, ale příliš neodpovídá realitě. Muselo by se toho mnoho změnit, abychom se zbavili odlišných očekávání a nároků od chlapců i dívek, nebo nesprávných představ o výběru povolání. Rovněž přístup bychom museli zajistit všude, kde by se jedna skupina mohla cítit v nevýhodě, v okamžiku udělování kázeňského trestu či při slovním i mimoslovním hodnocení (Janošová 2008 : 148).

1.4.2. Feminizace školství

Pedagogů mužů je ve školách velmi málo, i to je pro chlapce celkem neblahé. Přicházejí o mužské vzory, kterých se v jejich okolí příliš nedostává, ale přitom jsou pro ně dost zásadní v hledání vlastní identity. Přijímání žen v roli pedagoga může být pro chlapce těžší, zatímco u muže s tím nemívají problém (Janošová 2008 : 150). Smetáčková (2006 : 24) dodává, že tato ojedinělost mužů ve školství může být důvod, proč jsou vnímáni jako větší autorita a také mohou být oblíbenější. Stejně tak, jako jsou důležitým vzorem pro chlapce, i dívkám to může přinést jisté výhody, a to seznámení se s maskulinními prvky. I samy ženy v roli pedagogů uvádí, že muži si snáze získávají respekt a autoritu.

Mužský vzor je pro chlapce zásadní, a pokud není k dispozici otec, musí si najít někoho jiného. Nabízí se někdo další v rodině, například dědeček nebo strýc, sportovní trenér nebo právě pedagog. Takový mentor, rádce, který je schopen dotyčného podpořit, motivovat, pomůže mu vytvořit si žebříček hodnot, je velmi užitečný pro jedincův růst a zdravý vývoj (Rubinstein 2019 : 119 - 120).

„Naši vlastní výuku bychom měli neustále podrobovat reflexi. V rámci ní bychom se měli mimo jiné soustředit i na to, zda nejsme ve vyučování zatíženi genderovými stereotypy. Pokud si tuto otázku položíme, pravděpodobně si ihned odpovíme, že zatíženi nejsme, protože vyznáváme individuální přístup ke každému žákovi a žákyni a jsme přesvědčeni o rovných příležitostech. Pravděpodobně bychom ale byli velmi nepříjemně překvapeni, kdybychom se stali pozorovateli vlastní výuky. Zřejmě bychom si museli přiznat, že v některých situacích se nechováme tak, jak jsme doufali, včetně toho, že do našeho přístupu vůči studujícím se občas vloudí stereotypní vliv.“ (Smetáčková 2006 : 36)

Genderově citlivá pedagogika může být řešením. Otázka je, jestli jsme toho schopni i v tanci, tím myslím hlavně v klasickém tanci. Zde se role rozdělují tradičně, a to, co dělají muži, nedělají ženy a naopak. Role jsou tu přesně dány a vstupuje to také do vyučovacího procesu, který směřuje k tomu, tyto role ztvárnit na jevišti. Dívky mají být jemné a chlapci silní. V současném tanci je situace odlišná a s vymezením rolí to není tak závažné. Naopak je to mnohdy velmi volné a role muže a ženy se tu prolínají a vyměňují. Ve vyučovacím procesu současného tance je být genderově neutrálním pedagogem vcelku jednoduché.

1.5. Gender v prostředí profesionálního tance⁸

Lidé, kteří s tancem nemají nic společného, na něj nahlíží skrze stereotypy, a to hlavně ty genderové. Přestože v mnoha kulturách byl nebo i nadále je vnímán jako činnost, kterou běžně vykonávají muži a nikdo se nad tím nepozastaví, v západoevropské kultuře je tanec situován jako primárně ženská aktivita. To způsobuje, že muži, kteří se tanci věnují, nejsou často společnostmi považováni za „skutečné muže“ (Purcell a Jay 2010 : 90-92).

Většinou společností charakteristiky chápané jako mužské způsobují, že muže od tance odrazují, a oni se tak zdráhají se mu věnovat. V různých stylech tance ale najdeme různé zastoupení mužů. Klasický tanec, vyučovaný na tanečních konzervatořích, je právě typickým příkladem, kdy je tanec brán jako ženská aktivita. V jiných stylech ale mužů najdeme více, například ve street dance. Ten jim umožňuje se více přizpůsobit a podle kritérií společnosti se hýbat jako muži. Jsou tedy více a méně feminizované žánry (Andreoli 2019 : 134; Clegg et al. 2016 : 2-9).

I když je tanec převážně vnímán jako ženská činnost, muži v historii vždy tančili. Už od počátku lidské civilizace byl tanec součástí každodenního života. Byla období, kdy se ženy divadlu nevěnovaly, jako např. v antickém Řecku, kdy ženské role hráli muži. Od renesance, kde se pomalu začíná utvářet klasický tanec, se začínají objevovat pro tanec významná jména. Jsou to převážně mužská jména, která výrazně vývoj tance ovlivnily, ať už to byli panovníci, první baletní mistři, organizátoři, choreografové nebo tanečníci. Ještě na začátku vzniku romantických baletů v 19. století byli muži nepostradatelnou součástí, ale postupně jejich zájem začal slábnout. Stali se z nich pouze „držáci“ tanečnic a prostor pro to, se tanečně prosadit, byl velmi malý, což je od tance odradilo. Stalo se tak to, že mužů bylo tak málo, že ženy musely nastoupit na jejich místa a tančit jejich party. Ve 20. století byly zaznamenány snahy o navrácení mužů na jeviště, a to jak na poli klasického tance, tak v té době vznikajícího moderního tance. Právě příchod taneční moderny ve 20. století a její nový pohled na tanec opět přivádí muže k tanci.

Pohled na postavení muže a ženy v tanci i na jejich role se v průběhu dějin stále mění. Bohužel postavení muže v tanci poškodila éra romantismu a stále se nedaří ve společnosti tento postoj změnit.

Proč společnost většinou automaticky muže, který se věnuje tanci, označí za homosexuála? Je to pravděpodobně tím, že lidé nemající s tancem nic společného mají o tanečnickovi zkreslenou představu, kterou nějakým nedorozuměním nabyli (někde na plakátu, ve filmu atd.), že tanečník = baleták v bílých legínách a princovském kostýmu. Povrchně, aniž by se zajímali o to, co se skrývá za náročným tanečním výkonem a cestou, která k němu vede, ho odsoudí. Automaticky tak odsoudí vše, co se toho týká, a hodí všechno do

⁸ V kapitole rozebírám současný stav na poli profesionálního uměleckého tance v prostředí západní civilizace.

„jednoho pytle“. Vzhledem k tomu, že to nejde ruku v ruce s většinovým viděním maskulinity a mužské role ve společnosti, nastává problém. Další možnou příčinou je pravděpodobně také podle veřejnosti pro muže nepřírozená ladnost pohybu. Tady se budu opakovat, když opět zmíním vliv stereotypů na to, co je pro muže a ženy vhodné. Proč by tomu ale nemohlo být dnes jinak a muži by se tak nemohli hýbat? Stejně tak, jako se ženy věnují vojenskému povolání, a nikdo to neřeší. Skutečnost, že se u tance homosexuálové vyskytují více, situaci neusnadňuje. Tanec je spojen s emocemi, city, které se vyjadřují pohybem, a homosexuálové ve většině případů více inklinují právě k těmto odvětvím a obecně více k různým druhům umění. Rozdíl je ale v tom, že my v tanci muže potřebujeme. Nejen kvůli partnerině, v současném tanci bychom se z tohoto pohledu bez nich obešli, jelikož je běžné dělat partnerinu ve stejnopohlavním páru, ale muži na jevišti přinášejí mnoho zajímavého a rozdílného od žen, a navzájem se tak krásně doplňují.

Podle povolání společnost jedince škatulkuje a tanečnickům dává nálepku homosexuála. Paradoxně to vadí více heterosexuálům, které to od tance může odradit, než samotným homosexuálům, a to může být důvod, proč je v tanci větší zastoupení homosexuálů.

Větší počet homosexuálně orientovaných mužů může být i z toho důvodu, že taneční prostředí je k nim tolerantní a chápavé. Na rozdíl od jiných profesí se tady nesetkávají s takovou mírou homofobie a diskriminace. Lidé z tanečního odvětví jsou k takto sexuálně orientovaným lidem tolerantnější asi proto, že jsou s nimi často v kontaktu a spolupracují s nimi, a jsou na to tedy zvyklí a s obecným názorem společnosti, která je odsuzuje, nesouhlasí (Bailey a Oberschneider 1997 cit. podle Jiříčková 2009 : 19).

Být mužem v tanečním prostředí s sebou ve většině případů přináší mnoho výhod, a to už od dob studia až po zaměstnání.

Muži v tanečním světě tvoří menšinu, a zdá se, že jim to přináší řadu výhod. Asi bychom čekali, že více příležitostí bude pro ženy, ale naopak muži jsou ti, kteří se nacházejí na vysokých mocenských pozicích, bývají manažery, nebo jsou častěji choreografy (Clegg et al. 2016 : 2; Risner 2007 : 141, 143).

Dále také mají více výhod v angažmá v souborech či ve školách, kdy častěji a mnohdy i jednodušeji získávají prestižnější role, spíše dostávají stipendia. Jsou na tom tak mnohdy lépe než jejich ženské protějšky (Clegg et al. 2016 : 2-3; Risner 2007 : 141).

Chlapci často dostávají více příležitostí během samotných hodin. Bývají více povzbuzováni a zapojováni do průběhu hodin nebo tvorby choreografií, aby byli kreativnější

a riskovali, zatímco u dívek se spíše očekává, že budou přijímat a nic nezpochybovat (Clegg et al. 2016: 2-3; Risner⁹ 2007 : 141).

1.5.1. Mužské a ženské role v tanci

Naše kultura, rozdělená na mužské a ženské role, se zrcadlí i v klasickém tanci a stereotypy omezují tělesnou estetiku. Odráží se tu hodnoty a očekávání společnosti, které se týkají požadovaného chování od muže a ženy, a proto jsou některé tance či gesta a pohyby rozdělovány na mužské a ženské. Je jasné, že naše biologické pohlaví – a tudíž stavba těla – ovlivňuje a určuje taneční role, naše těla jsou v mnohém rozdílná, ale také v mnohém podobná, a tudíž není vždy potřeba vše hned škatulkovat a určovat, co je pro koho vhodné, a co nikoli. Příkladem může být známý mužský baletní soubor Les Ballets Trockadero de Monte Carlo. Tanečníci ztvárňují ženské role v klasických baletech, tančí na špičkách a zvládají to stejně bravurně jako ženy. Tím právě zpochybňují genderová očekávání a jdou proti nim (Andreoli 2019 : 136; Henderson 2019 : 1).

Odpoutáním se od těchto přiřazených charakteristik a dělením tanečního projevu na mužský a ženský by mohla vymizet svázanost pohybu, což by tanečnickům mohlo přinést více inspirace a možností. Pro pohyb můžeme mít různé charakteristiky, bez kterých se neobejdeme a určitě i povel „tanči jako muž, nebo jako žena“ může být pro někoho nápomocný, ale také velmi svazující.

V klasickém baletu je toto dělení typické, a přestože v průběhu let se v mnohém proměnil a na jevišti určitě můžeme vidět i díla více genderově neutrální, stále ještě neodráží požadavky západní kultury v genderové rovnosti. Je to však možné? Tělesné rozdíly mezi muži a ženami (s pomocí genderových stereotypů) vytvořily rozdílný baletní slovník i rozdílnou estetiku a určily, co je pro koho vhodné. Rovnost pravděpodobně není možná, ale je možné najít nějakou rovnováhu. K tomu mohou přispět úprava a aktualizace baletní pedagogiky, která bude více genderově neutrální. Je jasné, že ve všech případech to není možné, protože v klasických jevištních dílech jsou role jasně dány, ale na sále při běžném tréninku to možné být může. Studentům to může pomoci k lepším výkonům a většímu pohybovému rozhledu, protože nebudou svázáni pohybovými schémata, která jsou jejich pohlaví předepsána. Pro zpestření výuky by si i ženy mohly vyzkoušet být partnerem, který zvedá, a nebýt pořád zvedány. Jistě by to mělo přínos v rozvoji a síle horní části těla a mužům by mohla prospět práce na výdržích, flexibilitě a elasticitě. Začít s genderově

⁹ Doug Risner, PhD, MFA, působí na Wayne State University v USA. Kromě toho, že je tanečním pedagogem, provádí výzkumy v oblasti sociologie tanečního vzdělávání a tréninku, základů taneční pedagogiky, genderu a maskulinity v tanci. Na tato témata publikoval mnoho článků a vydal několik knih. Byl šéfredaktorem časopisu Journal of Dance Education a je redaktorem mezinárodního časopisu Research in Dance Education.

flexibilní výukou můžeme u malých dětí, které jsou ve fyzicky podobné vývojové fázi do doby, kdy nastoupí puberta (Woo 2021 : 1, 4 , 58).

V současném tanci role nemusí být takto vymezeny, a často také nebývají. V choreografiích záleží na námětu, často jde o choreografie genderově neutrální. V tréninku panuje velká volnost v pojetí genderových rolí. Zajímá nás více kvalita a efektivnost pohybu, pohybující se tělo samotné než to, zda jedinec ztvárňuje a dodržuje genderovou roli. Pro pedagogy je zde jednodušší být neutrální, na rozdíl od klasického baletu.

„Zdánlivě nevýznamné postoje, jako je například vyučování studentů, že existují „mužské“ a „ženské“ taneční pohyby, mohou přispět k zachování omezených koncepcí genderu, které jsou spojeny s produkcí sexistických, heteronormativních nebo transfobních společenských praktik. Učitelé tance mají v tomto ohledu vedoucí úlohu. Je důležité, aby se jejich didakticko-metodický výkon vždy zabýval problematikou toho, jak mohou jednat směrem k výchově, která podporuje pluralitu.“ (Andreoli 2019 : 137) ¹⁰

Samozřejmě to vždy nemusí být tak snadné, protože ať už se budeme bavit o klasickém tanci a „tradičních“ modelech výuky, nebo současném tanci s větším prostorem pro kreativitu, člověk se těžko osvobodí od zažitých genderových norem.

Na jedné straně je gender to, co ovlivňuje tanec, a na druhé tanec přenáší a ukazuje typicky genderové role. Tanec je ovlivněn morálními a kulturními hodnotami, které jsou vystavěny na přesvědčeních společnosti o tom, co znamená být mužem či ženou. To ovlivňuje estetiku fyzického výkonu, který do praxe uvádí tato přesvědčení. Ne ve všech případech, ale velmi často, zvláště v klasickém tanci (Andreoli 2019 : 134).

¹⁰ ANDREOLI, Giuliano Souza. *Dance and Gender Relations: A Reflection on the Interaction between Male and Female Students in Dance Classes*. Online. Journal of Education & Social Policy, vol. 6 (2019), no. 1, s. 132-139. ISSN 2375-0790. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/335898557_Dance_and_Gender_Relations_A_Reflection_on_the_Interaction_between_Male_and_Female_Students_in_Dance_Classes . [citováno 2024-04-01]. Původní text: „ Seemingly insignificant attitudes, such as teaching students that there are “male” and “female” dance movements, can contribute for perpetuating limited conceptions of gender, which are linked to producing sexist, heteronormative or transphobic social practices. Dance teachers have a leading role, in this regard. It is important that their didactic-methodological performance always be concerned with problematizing how they can act towards an education that fosters plurality.” Vlastní překlad autorky

2. kapitola

Ve druhé části své práce bych ráda nahlédla blíže přímo na taneční konzervatoře, na to, jaké zde mají chlapci postavení, a zda mají oproti převaze dívek větší výhody, či nikoliv. Díky dotazníkům mám k dispozici alespoň malý náhled na situaci přímo od těch, kterých se to týká. Dále mě zajímá, proč je jich málo a co chlapce vede ke studiu tance na konzervatoři. Studium samozřejmě ovlivňují i pedagogové a jejich pohled a přístup, a proto tomu věnuji jednu kapitolu. Nakonec uvádím malý náhled na věc a hodnocení těch, kteří studium na konzervatoři mají již za sebou a zpětně ho hodnotí.

Jak jsem již popsala na začátku, sestavila jsem dotazníky, pro které jsem se rozhodla, abych svou práci zpestřila aktuálními odpověďmi na témata související s touto prací. Už od začátku jsem nedoufala, že dostanu mnoho odpovědí, a také se tak stalo. Oslovila jsem tři skupiny – současné studenty a pedagogy všech tanečních konzervatoří v České republice a jejich absolventy. Dotazníky od studentů se mi vyplněné vrátily ze škol *Taneční centrum Praha – konzervatoř* a *Taneční konzervatoř hlavního města Prahy*. Po kontaktování ostatních škol s prosbou o předání dotazníků studentům a pedagogům se mi bohužel nedostalo žádné odpovědi. Z řad pedagogů mám jen jednoho respondenta a z 15 oslovených absolventů mi odpověděli tři.

2.1. Taneční konzervatoře

V České republice najdeme pět konzervatoří se studijním oborem tanec, kdy doba studia je osm let ¹¹. Jsou to:

- *Taneční konzervatoř hlavního města Prahy,*
- *Taneční konzervatoř Brno,*
- *Janáčkova konzervatoř a gymnázium v Ostravě,*
- *Taneční centrum Praha- konzervatoř, z. ú.,*
- *Gymnázium, střední odborná škola a Pražská taneční konzervatoř, s.r.o.*

Konzervatoř Duncan centre má studijní obor současný tanec, kde se studuje šest let.

Během studia studenti prochází mnoha změnami, a to jak psychickými, tak fyzickými, a projdou velkým vývojem. „*Studium na TK* ¹² *v ČR začíná v období 6. třídy ZŠ* ¹³, *tedy 11 / 12 roků a končí po osmi letech, asi kolem 18 / 19 let. Zahrnuje období prepuberty (střední školní věk), puberty (starší školní věk) a adolescence. Toto dělení je však jen přibližné, protože u hochů nastávají vývojové změny o 1 - 2 roky později než u dívek, tedy až kolem 12 / 13 roků. Navíc se zde vyskytují velké interindividuální rozdíly.*” (Vondrová 2007 : 80)

Na každé konzervatoři to chodí trochu jinak, v zásadě se ale na všech setkáme s výukou klasického tance a moderního a současného tance jako dvou hlavních oborů. V rámci hodin klasického tance bývá běžné, že se trénink (nebo alespoň nějaká jeho část) rozděluje na pánský a dámský. Studenti se tak setkávají s genderovým rozdělením. V moderním a současném tanci je běžné mít hodiny společně.

¹¹ Období studia odpovídá 2.stupni základní školy až po maturitu.

¹² TK – taneční konzervatoř

¹³ ZŠ – základní škola

2.2. Studenti na konzervatořích v číslech

O studium tance má v ČR zájem malý počet chlapců. Mezi číslem přijatých a následně studujících dívek a číslem chlapců bývá mnohdy velký rozdíl.

Většinou se dívky i chlapci k tanci dostávají jako děti, a to v různém věku. Podle dotazníků je věkové rozmezí, kdy se chlapci začali věnovat tanci, celkem velké, a to mezi čtyřmi až 11 lety.¹⁴

Prostředí, ze kterého přicházejí na konzervatoř, je různé. V největším zastoupení dotazovaní chlapci uváděli základní umělecké školy, dále různá baletní přípravná oddělení a taneční studia. Je vidět rozdíl mezi Tanečním centrem Praha a Taneční konzervatoří hlavního města Prahy v prostředí, odkud studenti přišli. V Tanečním centru Praha převažují základní umělecké školy, zatímco na Taneční konzervatoři hlavního města Prahy jsou to baletní přípravná oddělení a taneční studia.¹⁵

Vašek (2017 : 12) uvádí kolik dívek a chlapců se přihlásilo ke studiu na konzervatoře v oboru tanec do školního roku 2015/2016¹⁶, kolik jich bylo přijato a kolik jich doopravdy zahájilo studium.

Tabulka č. 2: Výsledky přijímacích zkoušek ze školního roku 2015/2016

	Přihlášení			Přijetí			Úspěšnost (v %)			Zahájili studium		
	celkem	dívky	chlapci	celkem	dívky	chlapci	celkem	dívky	chlapci	celkem	dívky	chlapci
Taneční konzervatoř hl. m. Prahy	63	51	12	27	15	12	43	29	100	27	15	12
Taneční centrum Praha	24	23	1	13	13	0	54	57	0	12	12	0
Pražská taneční konzervatoř a SOŠ	23	18	5	21	16	5	91	89	100	21	16	5
Taneční konzervatoř Brno	55	53	2	40	39	1	73	74	50	32	31	1
Janáčkova konzervatoř v Ostravě	15	13	2	10	8	2	67	62	100	10	8	2
SOUČTY	180	158	22	111	91	20	62	58	91	120	82	20

Zdroj: Vašek 2017 : 12

Konzervatoř Duncan centre s oborem současný tanec do stejného školního roku mělo přihlášeno 48 dívek a čtyři chlapce, přijato bylo 16 dívek a dva chlapci a stejný počet také studium zahájilo (Vašek 2017 : 13).

Mezi dívkami a chlapci jsou v úspěšnosti velké rozdíly a zájem chlapců o tento obor je malý. Jak můžeme vidět v kolonce „Úspěšnost (v%)“ na třech z pěti uvedených konzervatořích bylo přijato 100% z přihlášených chlapců. U dívek se to nestalo ani na jedné konzervatoři. Zajímavé je, že na dvou konzervatořích nebyli přijati všichni chlapci. Například v Tanečním centru Praha se přihlásil jeden chlapec, který nebyl přijat, a musel tak vzniknout

¹⁴ Výsledek z dotazníků – osobní archiv autorky.

¹⁵ Výsledek z dotazníků – osobní archiv autorky.

¹⁶ Bohužel neexistují aktuálnější data než ta, která zde uvádím a která zpracoval Roman Vašek dle Divadelního ústavu.

dívčí ročník. (Vašek 2017 : 13) Zajímalo by mě, z jakého důvodu nebyli přijati. Možnou příčinou mohla být skutečnost, že s tancem do té doby měli malou nebo žádnou zkušenost. Může to znít zvláště, ale může tomu tak být. Například v dotazníku se jedna taková odpověď objevila. Také jsem se s tím setkala během své pedagogické praxe na konzervatoři, kdy jsem několikrát byla přítomna při přijímacích zkouškách. Je tedy vidět, že ne vždy je to, že jde o chlapce, pravidlo, že budete přijati, ale i tak jsou na tom chlapci v úspěšnosti lépe a pravděpodobnost, že budou přijat, je u nich větší. Pozitivní je, že všichni přijatí chlapci, ke studiu také nastoupili.

Zde ještě můžeme nahlédnout na vývoj přijatých studentů mezi lety 1998 - 2015.

Tabulka č. 3: Počet přijatých studentů mezi lety 1998 - 2015

		1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2015
Taneční konzervatoř hl. m. Prahy	celkem	20	38	30	28	30	33	37	26	20	30	27	27	20	25	27
	děvčata	16	30	22	20	21	23	28	19	18	22	23	21	17	22	15
	chlapci	4	8	8	8	9	10	9	7	2	8	4	6	3	3	12
Taneční centrum Praha	celkem	19	15	17	23	21	42	20	16	19	18	14*	12*	15*	20*	13
	děvčata	16	14	12	20	18	23	18	13	14	18	?	?	?	?	13
	chlapci	3	1	5	3	3	19	2	3	5	0	?	?	?	?	0
1. soukromá taneční konzervatoř / Taneční konzervatoř I. V. Psoty	celkem	14	10	?	12	24	19	15	8	12	12	?	6*	8*	5*	x
	děvčata	13	8	?	12	19	15	11	7	10	9	?	?	?	?	x
	chlapci	1	2	?	0	5	4	4	1	2	3	?	?	?	?	x
Pražská taneční konzervatoř a střední odborná škola	celkem	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	21
	děvčata	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	16
	chlapci	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	5
Konzervatoř Duncan centre	celkem	20	20	19	16	20	17	16	18	16	25	25*	19*	0**	25***	18
	děvčata	17	18	16	11	14	11	14	14	13	20	?	?	?	?	?
	chlapci	3	2	3	5	6	6	2	4	3	5	?	?	?	?	?
Taneční konzervatoř Brno	celkem	49	26	51	46	49	41	40	34	25	24	26	39	25	45	40
	děvčata	48	25	40	35	46	37	36	32	22	22	24	32	22	41	39
	chlapci	1	1	11	11	3	4	4	2	3	2	2	7	3	4	1
Janáčkova konzervatoř v Ostravě	celkem	18	19	20	18	15	17	17	15	12	11	9	11	8	8	10
	děvčata	15	18	17	15	12	16	14	14	6	9	7	7	7	7	8
	chlapci	3	1	3	3	3	1	3	1	6	2	2	4	1	1	2

Zdroj: Vašek 2017 : 13

U chlapců jsou čísla doopravdy nízká, téměř vždy se jejich počet nedostal ani na polovinu z toho, kolik bylo přijato děvčat. „Podíváme-li se do předchozích tanečních výzkumů, provedených v letech 2007 a 2011, zjistíme, že se situace příliš v posledních dvaceti letech nemění.“ (Vašek 2017 : 13)

Ráda bych porovнала současný stav studentů chlapců, ale bohužel jsem na prosbu o poskytnutí těchto údajů nedostala odpověď ze všech konzervatoří, a tak to zde nebudu uvádět a porovnávat. Mohu jen podotknout, že např. na konzervatoři, kde působím, se stav od výše uvedeného školního roku 2015/2016 příliš nezměnil a chlapců studuje stále o dost méně než dříve.

Posledním školním rokem, který Vašek (2017 : 16) pro porovnávání k rozvrstvení studentů s ohledem na gender zobrazuje, je rok 2015/2016. V jedné z tabulek uvádí nejen celkový počet studentů, ale právě i zvlášť zastoupení dívek a zvlášť chlapců.

Tabulka č. 4: Počty studentů s ohledem na gender

		Celkový počet studentů školy	Podíl (v %)
Taneční konzervatoř hl. m. Prahy	celkem	150	100
	děvčata	113	75
	chlapci	37	25
Taneční centrum Praha	celkem	142	100
	děvčata	124	87
	chlapci	18	13
Pražská taneční konzervatoř a střední odborná škola	celkem	79	100
	děvčata	73	92
	chlapci	6	8
Konzervatoř Duncan centre	celkem	72*	100
	děvčata	?	?
	chlapci	?	?
Taneční konzervatoř Brno	celkem	162	100
	děvčata	139	86
	chlapci	23	14
Janáčkova konzervatoř v Ostravě	celkem	75	100
	děvčata	59	79
	chlapci	16	21

Zdroj: Vašek 2017: 16

Na uvedených číslech vidíme, že dívek je vždy přes 50 %, zatímco chlapci se k 50 % ani neblíží. Propad mezi pohlavími je opravdu velký. Vzhledem k potřebám pracovního trhu je tu velká dysbalance (Vašek 2017 : 16).

Co se týká ukončení studia, v posledním ročníku se situace samozřejmě nemění a chlapců je stále v porovnání s dívkami velmi málo. Ve školním roce 2014/2015 je „genderové rozdělení velmi zajímavé. Celkem vykonalo absolventskou zkoušku úspěšně 32 studentů, z nichž pouze dva byli muži (vyjma Janáčkovy konzervatoře v Ostravě na žádné škole muž úspěšně neabsolvoval),...” (Vašek 2017 : 18)

2.3. Období dospívání

Samotné studium na konzervatoři je náročné jak po fyzické, tak po psychické stránce. K tomu jsou navíc studenti v období dospívání, kdy procházejí mnoha změnami. Každý je jiný a každý bude tyto obtíže snášet jinak, pro některé to může být velmi složité a náročné období.

Dospívání je proces, kdy přichází mnoho změn (biologické, psychologické, sociální). Jedinec dozrává, hledá se, přehodnocuje. Chce se vymanit z vlivu dospělých, sám se jím stát, a získat tak větší pravomoci i lepší postavení ve společnosti. V tomto období jsou pro dospívající důležité vrstevníci a jejich názory. Vedle utváření přátelství vznikají první lásky a s tím spojené získávání zkušeností s partnerskými vztahy.

V první fázi dospívání je nejvíce viditelná tělesná proměna. S touto fyzickou změnou je spojeno i pohlavní dozrávání.

Produkce pohlavních hormonů je spouštěčem tělesných změn, které postupně vedou k proměně dětského vzhledu na ten dospělý, na což navazuje dozrávání sexuální zralosti a vzrušivosti. Proměnou prochází také mozek, který postupně dozrává, a mění se kvalita myšlení. To ale může mít za následek pocity nejistoty a větší labilitu, zejména emoční. Toto tělesné zrání vytváří značné rozdíly mezi chlapci a dívkami, vede k posunu vnímání a utváření jejich celkové identity, ale hlavně také rodové identity. Velké změny a nový pohled na sebe samého jako na příslušníka jedné z genderových skupin jsou dokonce nejdůležitějším bodem dospívání. Postupem času se pak dospívající snaží genderové role chápat a přijímat je (Janošová 2008 : 197).

Změna chlapce v muže je jednou z největších změn, jimiž v životě chlapec projde. Tělesná změna se odehrává hodně rychle a stejně rychle se musí změnit i jeho pohled na sebe sama i na svět. Začíná přijímat nový pohled na svou osobu od svého okolí. Je to období zmatku, kdy se jedinec snaží zorientovat a ujasnit si, čeho chce v životě dosáhnout, a mnohdy to trvá dost dlouho, než k něčemu dojde. Hledá novou podobu vztahů k rodině, svým vrstevníkům a všemu okolo. Přichází mnoho nových pocitů a citů, a to hlavně k opačnému pohlaví (nebo stejnému). Často může procházet vnitřním bojem o to, co na jedné straně chce on, a co na straně druhé od něj chtějí/očekávají okolí a společnost (Rubinstein 2019 : 31, 53).

2.4. Rozdílný přístup ke studiu

U chlapců více pozoruji, jak průběh jejich dospívání a procházení změnami ovlivňují jejich přístup k práci a následně i výkon. Jak již bylo zmíněno, chlapci bývají ve vývinu o něco pomalejší než dívky, nevydrží se tak dlouho soustředit a neobsáhnou tolik věcí najednou, a tak práce s nimi může být náročnější. Navíc, až na výjimky, jsou více temperamentní a práce s nimi je od dívek odlišná. Častěji se setkávám s tím, že v hodinách chlapci ruší, nedávají pozor a nepracují naplno, zároveň by potřebovali na zvládnutí učiva více času, který svou nepozorností promarní, a celý proces je tak trochu začarovaný kruh. Nejvíce to pozoruji právě s nástupem puberty, tedy přibližně ve druhém ročníku, a pokračuje to až tak do pátého ročníku. Poté se jejich přístup k práci o něco mění k lepšímu a práce s nimi je snadnější.

Samotný průběh dospívání a příchod změn, tělesných i psychických, jsou důvodem nepozornosti. Určitě ale nejsou jediné.

Jedním z důvodů, proč je pro chlapce náročné vydržet po celou hodinu soustředění a klidní, je ten, že potřebují být aktivnější, jsou více energičtí a chtějí být neustále v pohybu. Stát u tyče, přemýšlet a zkoušet si správné provedení pohybu je pro ně nudné a hned hledají záminku k nějaké akci. Oproti nim dívky s tím nemívají problém a jsou schopny vydržet v klidu stát, soustředit se a opakovat pohyby stále dokola (Clegg et al. 2017 : 7-8). Práce na vylepšování techniky chce trpělivost a zodpovědnost, což u chlapců můžeme často postrádat. Dívky přece jen bývají systematictější a trpělivější.

Chlapcům je přirozená chuť soutěžit, což možná může být způsob, jak je motivovat k práci. Možná právě proto jim je dobře při oddělených pánských trénincích¹⁷, protože se mohou poměřovat.

Dívky jsou ve většině případů ve výběru taneční konzervatoře ke studiu rozhodnější a spíše mají vizi toho, že se stanou profesionálními tanečnicemi, být „baletkou“ je jejich sen. U chlapců se stává, že studium jim vybere matka, nebo je přesvědčí jejich učitelka tance, ať to alespoň zkusí. Nemají tedy takovou vizi ohledně toho, kam směřují, jako dívky (Vondrová 2007 : 48). I toto může být důvodem nedostatečné motivace k plnému pracovnímu nasazení.

U chlapců se také častěji setkáváme s problémem přijímání autorit. Vzhledem k tomu se vymanit z vlivu dospělých a být blíže svým vrstevníkům je to běžná součást vývoje. Větší problém mohou mít s přijímáním ženských autorit, a to vzhledem k počtu žen ve školství činí tento problém u chlapců viditelnější. To opět vidím jako problém v nedostatečném nasazení během hodin. Pokud student zpochybňuje vyučujícího a nepřijímá ho, nemá ani chuť do plnohodnotné práce.

¹⁷ Uvádí to většina respondentů, viz kapitola *Chlapec v převaze dívek*.

2.5. Chlapec v převaze dívek

Jak jsem naznačila v předešlých kapitolách, chlapců je nedostatek na všech tanečních konzervatořích v ČR a dívky je jasně převažují. Věřím, že každá konzervatoř podniká mnoho kroků k tomu, aby chlapce k tanci a jeho studiu nalákaly, avšak přesto jich je nedostatek.

Jak se chlapec, kterého můžeme nazvat „cenným zbožím“, v převážně dívčím kolektivu cítí? Tuto otázku jsem položila respondentům ve svém dotazníku. Většina uvedla, že dobře či normálně. Negativně se z 13 dotazovaných cítil jen jeden a uvedl: *„Celkem v pořádku, ale určitě bych uvítal více chlapců jako spolužáků.“*¹⁸

Rozhodně je to pro chlapce změna v porovnání s předešlou zkušeností ze základních škol, kde měli mnohem větší příležitost nacházet se ve větším kolektivu stejného pohlaví. *„Má to plusy i minusy, jiná dynamika kolektivu, jiné navazování přátelství.“*¹⁹

Po dobu studia se studenti mění v průběhu toho, jak dospívají a na různé věci se jejich pohled během toho mění. To je zřejmé na této odpovědi: *„První dva roky jsem se cítil v pořádku, ale holky poté chytly pubertu a chovají se protivně. Někdy je to nepříjemné.“*²⁰

Jinak se bude cítit ten, který je ve třídě úplně sám, a jinak ten, který má ve třídě alespoň jednoho spolužáka. Ze svého pohledu pedagoga vidím, že když jsou ve třídě alespoň dva chlapci, je to pro ně mnohem přínosnější. Navzájem se motivují, pocit konkurence pomáhá k lepšímu výkonu a na lidské rovině je vidět, že jsou rádi, když mají vedle sebe „partáka“. Pokud je chlapec ve třídě sám a s ním dalších dvacet dívek, působí tam trochu ztraceně, hlavně na nižším stupni (1.- 4.ročník), kdy v tomto věku je pro ně ještě přirozenější se družít spíše se stejným pohlavím. Ve vyšších ročnících už se přátelství a vztahy různě prolínají, samotný chlapec už si v dívčí převaze lépe poradí, ale k lepšímu výkonu a motivaci je pro ně stále přínosné mít na sále jednoho či více spolužáků. Naprostá většina respondentů uvedla, že se spolužáky (chlapci) mají dobré vztahy a že konkurence, kterou mezi sebou mají, je zdravá, projevující se většinou formou soutěžení.²¹

V hodinách, které jsou určeny jen chlapcům, což je typické pro klasický tanec, se chlapci mohou cítit mnohem lépe. Nakonec to uvedla i většina respondentů v mých dotaznících. Čas je věnován jen jim a hodina se jim může mnohem více přizpůsobit. Jeden dokonce uvádí, že se v oddělených hodinách nebojí chybovat, právě proto, že jsou okolo jen chlapci, ke kterým má blíž. Na požadavcích ze strany pedagogů, co se týká pokroku, se nic nemění, ale chlapci se v pouze pánském kolektivu mohou cítit mnohem lépe. Jsou tu i tací,

¹⁸ Výsledek a citace z dotazníků – osobní archiv autorky.

¹⁹ Výsledek a citace z dotazníků – osobní archiv autorky.

²⁰ Výsledek a citace z dotazníků – osobní archiv autorky.

²¹ Výsledek a citace z dotazníků – osobní archiv autorky.

kteří nepreferují ani jedno a v obojím vidí pozitiva. „Mám to tak na stejné úrovni. Samostatné - je nás tam vždy málo, takže se k nám přistupuje vždy individuálněji a je na nás víc času jako na jedince. Zároveň se cítím i uvolněnější, když jsem jen mezi kluky. Společné - baví mě spolupráce i s více lidmi a samozřejmě se snažím stačit holkám, čímž se zlepšuji.“²²

V hodinách moderního a současného tance to takto nefunguje a je běžné, že hodiny jsou vždy společné. Není potřeba nic rozdělovat, protože tady je všechen pohyb pro všechny stejný, nerozděluje se na pohyby typické pro muže a ženy, jako je tomu v klasickém tanci. Možná by i zde bylo chlapcům příjemněji, pokud by některé hodiny byly rozděleny a byly pouze v pánském kolektivu, ale myslím si, že na to už by v tak nabitém rozvrhu konzervatoří nebyl prostor. Důležité je zmínit, že atmosféru v hodinách mohou z velké části ovlivnit sami pedagogové svým přístupem a komunikací se studenty. Chlapci se vedle děvčat mohou sice v některých ohledech cítit, že zaostávají, ale pedagog svým přístupem může tuto propast zmenšit (bohužel i zvětšit). Naopak v těchto lekcích vidím budoucnost směrem k genderově neutrální pedagogice, zde je na to ideální prostor.

²² Výsledek a citace z dotazníků – osobní archiv autorky.

2.6. Zvýhodňování chlapců

Nedostatek chlapců v tanečním vzdělávání způsobuje, že jsou více žádaní. Taneční školy se různě snaží, aby jich ke studiu tance nalákaly co nejvíce. Plynou z toho pro ně nějaké výhody? Dalo by se očekávat, že se k takto „cenným kouskům“ bude přistupovat opatrně, hlavně aby ve škole zůstali. Z mého pohledu je chlapcům doopravdy prominuto hodně, ale vidí to tak i oni sami?

Přestože je mužů v tanečním světě v porovnání se ženami méně mají to mnohdy snadnější, případně mají lepší postavení. Zastávají vedoucí funkce, jako jsou místa ředitelů či uměleckých šéfů a baletních mistrů, velmi často bývají choreografy. Zato mezi pedagogy je už tolik neuvídíme. To je asi způsobeno obecným vnímáním postavení učitelů a pedagogů.

Už v době svého studia na konzervatoři jsem cítila, že spolužáci mají v mnoha ohledech více výhod. Společně se spolužačkami nám to přišlo nefér, ale jelikož se to opakovalo často, smířily jsme se s tím. Chlapci porušovali mnoho pravidel - pozdní příchody, kodex oblékání na sále, morálka při hodinách. Pedagogové je museli vždy do práce hodně motivovat, či dokonce přemlouvat, během hodin si málo pamatovali a pracovní nasazení bylo spíše malé. Přesto to dále už nikdo neřešil. Pokud nějaká dívka polevila v práci nebo nedodržovala pravidla, bylo kolem toho mnohem více povyku. V repertoáru připravovaném na představení všechny dívky samozřejmě usilovaly o přední místa, či sóla a duety. Každé se to nepoštěstilo i přes plné pracovní nasazení, zatímco chlapci to měli tak nějak „zadarmo“. Ti tančili na jevišti vždy, a nejenže tančili, ale také dostávali sóla a byli v předních řadách. V těchto případech nás to jako dívky dost mrzelo.

Jako pedagog na taneční konzervatoři to teď vidím z té druhé strany a stále jsem toho názoru, že je chlapcům věnováno více pozornosti, a to minimálně v možnostech získávání zkušeností na jevišti.

Ještě před samotným začátkem studia, a to u přijímacích zkoušek, kde jsem několikrát byla přítomna, jsem byla svědkem toho, jak chlapci byli přijímáni jen proto, že byli chlapci, a byla jim dána větší šance než dívkám. Jinak řečeno, pokud by byla nějaká dívka, vykazující stejnou míru předpokladů a nadání, jako někteří chlapci, nebyla by přijata, nebo by se to hodně zvažovalo.

Během studia je jim z mé zkušenosti v mnoha ohledech dáváno více pozornosti, a to hlavně v momentě přípravy repertoáru a vystupování na jevišti. Vzhledem k jejich malému počtu dostávají větší šance, často i přesto, že jejich výkon je horší než některých dívek. Pokud se některý z pedagogů rozhodne do repertoáru zařadit duet, opět mají chlapci jistou šanci, že v něm budou obsazeni, zatímco dívky o své místo musí zabojovat.

Nechci říct, že by na chlapce byly kladeny menší nároky nebo že by se toho snad museli naučit méně než dívky, nároky jsou kladeny na obě pohlaví stejně. Chlapci ale v

postupu bývají o něco pomalejší a osvojení si nové látky jim trvá o něco déle, většinou nepatří mezi premianty třídy, přesto dostávají stejné, ne-li lepší šance než ty nejlepší dívky ve třídě.

Na druhé straně, pokud chceme, aby se k tanečnímu umění dostalo více chlapců, musíme je na jevišti také prezentovat. Lépe se také prezentuje celá škola a její výsledky, pokud se v představeních objevují obě pohlaví. Navíc pokud v choreografii vidíme zastoupení dívek i chlapců, vypadá to mnohem lépe, protože se můžeme dívat na oba elementy (mužský a ženský), které se krásně doplňují, a do choreografie se tak dostane jiné napětí.

Existují pedagogové s různými přístupy. Práce s chlapci bývá složitější, vyžaduje jiný přístup než k dívkám. Potřebují více motivace, nejsou tolik samostatní a potřebují více času, z toho důvodu si na ně někteří pedagogové, dá se říct, zasednou – „šlapou“ po nich, dávají jim hodně korekcí, komunikují s nimi spíše ponižujícím stylem a dávají jim najevo, že nejsou jako jejich spolužačky. Pak jsou tu pedagogové, kteří jim naopak všechno prominou, právě protože jsou to ti chlapci. Také jsou tací pedagogové muži, kteří inklinují k preferenci chlapců a umožňují jim lepší podmínky a více možností se uplatnit např. ve školních představeních. V tomto konání je mohou ovlivňovat důvody osobní nebo druh jejich sexuální orientace. Za mě to chce zlatou střední cestu, o kterou se i ve výuce snažím. Víím, že se s nimi musí jednat a komunikovat trochu jinak, vždy se snažím naladit na každého individuálně, protože co platí na jednoho, nemusí platit na druhého, a také se naladit na klima celé třídy. Mým cílem je chlapce motivovat k samostatné práci, k práci na sobě, určitě se snažím je s dívkami neporovnávat, stále je nekritizovat a nedávat jen negativní připomínky, ale také ocenit, co se jim povedlo, i kdyby to byla jen maličkost. Zároveň ale chci, aby vnímali, že pokud chtějí být součástí repertoáru, nesmí spoléhat jen na to, že jsou chlapci, a že se musí snažit stejně jako dívky.

V dotazníku jsem dotazovaným položila otázku na toto téma, tedy zda se v převážně dívčím kolektivu cítí z nějakého důvodu zvýhodňování, nebo naopak znevýhodňování. Někteří bohužel odpověď nevedli, ale většina se vyjádřila, že se cítí být spíše v lepším postavení. Zazněly i negativní odpovědi, např.: „*Jako pomalejší, hloupější, páté kolo u vozu.*“ Někteří z nich uvedli obojí. Jako důvody, proč se cítí znevýhodněni, dále zazněly odpovědi, že potřebují více času k pochopení probírané látky, hodně věcí jim trvá déle. Co se týká výhod, které pociťují, uvedli, že mají větší příležitosti k obsazení do repertoáru (do sól a duetů), někdy jsou na ně kladeny menší nároky. Jeden z respondentů uvedl, že jako chlapec je „*rarity*“ v nějakém společenském okruhu, takže se líp získává pozornost.“²³

Jiříčková (2009), se ve své diplomové práci *Gender v taneční výchově* zabývala podobným tématem a od svých respondentů získala odpovědi, ze kterých je zřejmé, že se

²³ Výsledek a citace z dotazníků – osobní archiv autorky.

dotazovaní v obklopení dívek necítili nijak špatně. Být mezi tolika dívkami jim přinášelo určité postavení, cítili se příjemně, někteří dokonce důležitě.

Je tedy zřejmé, že i sami chlapci si ve většině případů uvědomují své mnohdy lepší postavení, ale zároveň jsou si vědomi, že jsou v mnoha ohledech pomalejší a potřebují více času ke zvládnutí kladených nároků.

2.7. Fyzické předpoklady

Umělecký tanec je o estetice těla a o jeho vzhledu, a v tomto ohledu jsou na tanečnický kladené určité nároky už od studia na taneční konzervatoři. Tím nechci říct, že vždy jde v tanci jen o vzhled postavy, ale na profesionální úrovni je to jedna z věcí, které jsou zásadní pro úspěšnost v oboru. Cílem taneční konzervatoře je vychovat hotové tanečnický připravené na profesionální dráhu, na estetickou stránku je tu tedy kladen velký důraz.

Studium na konzervatoři probíhá v době dospívání. V této době tělo prochází mnoha změnami – pohlavním dozráváním a s ním spojeným tělesným dospíváním. Těla jak chlapců, tak dívek prochází proměnou, jejich vzhled se mění a s tím se mění i vztah k vlastnímu tělu a jeho vnímání. Dívky většinou dospívají dříve než chlapci a u každého pohlaví je proměna jiná. U dívek se začínají objevovat typicky ženské křivky, zatímco chlapcům začíná růst a přibývat svalová hmota. Dívky jsou ke svému vzhledu více kritické a tuto velkou fyzickou proměnu mohou nést špatně. Chlapci vzhled tolik neřeší, je pro ně zajímavější zkoumat, jak jejich tělo funguje, zajímá je fyzická síla, která přibývá. Tato velká změna postavy může způsobit pochyby a nejistotu (Vágnerová 2012 : 473 - 474). Navíc v tanečním prostředí a prostředí tanečních konzervatoří, kde je na vzhled postavy kladen velký důraz, to je ještě o něco náročnější.

Vnímání našeho vzhledu, to, zda jsme s ním spokojeni, či nespokojeni, zásadně ovlivňuje naše sebevědomí, a to, zda se cítíme sebevědomě, či nikoliv, zase ovlivňuje náš výkon. Fyzické změny v dospívání mohou být pro většinu studentů, hlavně pro dívky, jejichž tělesná proměna bývá složitější, dost zatěžující a stresující.

„Tělesná proměna může mít různý subjektivní význam, který závisí na představě o atraktivitě dospělejšího zevnějšku, na psychické vyspělosti jedince i na sociálních reakcích, které tuto změnu doprovázejí. Pubescent může být na svoje dospívání pyšný, ale stejně tak se za ně může stydět, záleží na okolnostech. Orientace ve změněném tělovém schématu a přijetí nové identity je proces, který určitou dobu trvá.“ (Vágnerová 2012 : 373 – 374)

V tanečním vzdělávání, co se týká vzhledu postavy, je kladen větší důraz na dívky, a zrovna ony mají v době dospívání větší problém udržet své tělo v požadované formě. V tomto ohledu to mají těžší než chlapci. Ti se také mění, ale spíše směrem, který se po nich dokonce vyžaduje, a to nabráním svalové hmoty a s tím spojené získání větší síly. Problém může nastat u chlapce, jehož dospívání je pomalejší než u ostatních, k fázi, kdy jeho tělo trochu zmužní, ještě nedošlo a v kontrastu s ostatními může zaostávat. To pro něj může být stresující, ale z mé zkušenosti tlak na takového chlapce nebývá takový jako na dívky, jejichž směrem ze stran pedagogů často padají nemístné až zraňující poznámky k fyzickému vzhledu. Tělesný vzhled ovlivňuje to, zda jsou studenti zařazeni do repertoáru a zda se mohou prezentovat na jevišti. To spíše limituje dívky, které kvůli fyzické formě nejsou častěji do choreografií obsazeny, než chlapce.

U dívek tedy většinou dochází k tlaku na snížení hmotnosti a u chlapců na nabráním svalové hmoty. Děvčata mají studium v tomto ohledu podle mého názoru oproti chlapcům těžší.

Pedagogové a způsob, jakým tyto problémy se studenty řeší, mají velkou důležitost. Negativní poznámky ke vzhledu postavy během hodin před celou třídou určitě nejsou namístě. Volila bych osobní konzultaci někde v soukromí. Zároveň škola, která má na vzhled takto vysoké nároky, by podle mě měla být i schopna dospívajícím podat pomocnou ruku a navést je správným směrem, a nejen kritizovat bez nabídky řešení. Dospívající pod tlakem nevhodně zvolených poznámek mohou sahat po dost nezdravých řešeních, která nejenže situaci nevyřeší, ale naopak jim může ubrat na zdraví, psychické pohodě, a tedy i na výkonu. Pedagog má v tomto ohledu velkou zodpovědnost a měl by být zběhlý v tom, jak studentům pomoci toto kritické období překlenout.

Studenti si v období studia budují vztah ke svému novému vzhledu, budují svou identitu a sebevědomí. Je to citlivé téma, ke kterému by každý pedagog měl přistupovat s citem.²⁴

Každé pohlaví tělesně disponuje něčím trochu jiným, tělo muže a ženy je přece jen rozdílné. Taktéž každé tělo je trochu jiné (jedinečné, unikátní, neexistují dvě stejná). Tyto biologické rozdíly činí některá těla vhodnějšími pro tanec než jiná. Například v klasickém tanci tyto biologické odlišnosti mezi muži a ženami vytvořily rozdíly v požadované estetice (Woo 2021 : 4).

Každý se nenarodil s tělem ideálně připraveným na takovou zátěž, jaká doprovází profesionální tanec a jeho studium. Obzvláště v klasickém tanci jsou požadavky dost specifické, co se týká rozsahu a tělesných dispozic. Moderní i současný tanec je v tomto

²⁴ Pomoc s vybudováním sebevědomí u studentů ze strany pedagogů u nás je ještě hodně nedoceněno. Při srovnání se zahraničními studenty a následně absolventy konzervatoří naši studenti a absolventi nedosahují požadovaných výsledků, např. nejsou úspěšní při hledání angažmá (čerpáno z konzultací s vedoucí této práce Libuší Ovsovou).

ohledu shovívavější. Stejně jako existují soubory s různým zaměřením, tak je to i na konzervatořích. Pokud je cílem školy vychovat tanečníka, který se bude ucházet o angažmá v souborech se zaměřením na současný tanec, kde není vyžadována skvělá klasická technika, je možnost přijímat studenty i s typem postavy, která by v klasickém či neoklasickém souboru neobstála. Příkladem může být Taneční centrum Praha – konzervatoř.

Často se stává, že chlapci se k tanci dostanou o něco později než dívky, a proto se na společných hodinách mohou cítit frustrovaně, že zaostávají, a může se stát, že je to od tance odradí úplně (Risner et al. 2007 : 156). Dívky, které se už jako malé (cca od 3 – 4 let) nějaké pohybové aktivitě s důrazem na estetiku pohybu věnují, to v tomto směru mají o něco snazší. Když v 11/12 letech přicházejí na konzervatoř, tak jsou jejich těla o něco lépe připravena. Navíc obecně mají děvčata mnohem menší problémy s rozsahem v těle - mají měkčí záda, větší rozsah v kyčelních kloubech i lepší plasticitu v pohybu. Chlapci bývají „tvrdší“ a motivovat je na práci ke zlepšení rozsahu bývá náročné. K pokroku v taneční technice je to ale nezbytné.

2.8. Tanec a homosexualita

Během tolika změn v období dospívání dochází k zásadnímu uvědomění a vymezení se, a to k jaké sexuální orientaci se hlásíme. V naší společnosti, i když je patrný menší posun a větší otevřenost k přijetí různých alternativ, je stále převážně přijímána jen jedna sexuální orientace, a to ta heterosexuální.

Být v tomto směru odlišný v období dospívání může být dost těžké a bolestné. Přijmout tuto skutečnost sám v sobě není snadné, a prezentovat se tak před ostatními už vůbec ne. Podle mého názoru a zkušeností jsme naštěstí v tanečním prostředí k těmto věcem docela tolerantní. To je ale můj osobní pohled dospělého jedince, který s přijetím rozdílné sexuální orientace nemá problém. Ve skupině teenagerů tomu tak nemusí vždy být. Někdy mě až zaráží, kvůli čemu se dokážou jeden druhému vysmívat a ponížít ho tím, a tak vyjít se skutečností o rozdílné sexuální orientaci na světlo před svými vrstevníky, jejichž názory jsou v tomto období pro jedince důležité, nemusí být jednoduché.

Přestože se na tanečních konzervatořích setkáváme s mnohem tolerantnějším přístupem k homosexualitě než v jiných školách, stále je to citlivé téma. Jak se tedy doopravdy dospívající, kteří zjišťují nebo už zjistili, že jejich sexuální orientace je homosexuální, cítí, se asi těžko dozvíme, protože úplnou pravdu nám ze studu studenti asi nepřiznají.

Vedle vrstevníků a tolerantního tanečního prostředí jsou tu pro dospívajícího i další důležití lidé, jejichž názory je mohou v mnoha ohledech velmi ovlivnit, a to jsou rodiče a příbuzní, kteří už tak tolerantní být nemusí. Možná právě kvůli názoru rodiny nebo z obav o to, jaký by mohl být, a aby se vyhnuli nežádoucím komentářům a narážkám, se chlapci vzdají studia na konzervatoři. S tím se ale mohou setkat i během studia, které jim to může znepříjemňovat, a to ať už se cítí být jakékoliv sexuální orientace. Heterosexuálům proto, že třeba nechtějí být považováni za homosexuály a být spojováni s touto menšinou, a homosexuálům proto, že nechtějí být uráženi a ponižováni jen proto, kým se cítí být. Navíc napřed najít a definovat si svou sexuální identitu může být náročné a chlapci v tanečním prostředí jsou automaticky vystaveni podezřívavosti ze strany okolí, a tak pro toto hledání se nemají tolik „soukromí“. V porovnání s děvčaty to tak mají o dost těžší. Dívky totiž pod takovým drobnohledem nejsou, nebo alespoň ne v našem tanečním prostředí. Z nějakého důvodu se na ženy s homosexuální orientací nenahlíží skrz prsty. Navíc v tanečním prostředí, které je považováno za ženské prostředí, není společnost tak podezřívavá a děvčata mají pro své hledání identity mnohem více klidu.

2.9. Důvody nízkého počtu mužů v oboru

Společnost a její pohled na muže, kteří se věnují tanci, je stále v mnoha ohledech dost zkreslený a omezený. Směrem k tančícím mužům je tu mnoho povrchních názorů. Hlavní příčinou jsou zažitá názory a stereotypy, které se utvořily vlivem neochoty se o daný problém zajímat hlouběji.

Jiříčková (2009), kterou už jsem zde zmiňovala ²⁵, se ve své diplomové práci věnuje podobnému tématu jako já zde. V rozhovorech, které vedla s chlapci a muži (věkové rozmezí 17–28 let), kteří v té době studovali na konzervatoři nebo v základní umělecké škole či byli bývalými studenty, kteří už se tancem živí profesionálně, jsou respondenti stejného názoru. Mužů a chlapců je v tanční sféře málo, protože společností je vnímána jako ženská záležitost. Dalším faktorem, který v rozhovorech zazněl, je automatické zařazení tanečníka k homosexuálně orientovaným. I to je něco, co případné zájemce o tanec pravděpodobně odradí. *„Homosexuálům tento fakt nevádí, avšak heterosexuálům může tato představa vadit a od studia tance je tak odrazovat, protože nechtějí být spojováni s nálepkou zženštilého homosexuála.“* (Jiříčková 2009 : 59)

Do dotazníků pro všechny skupiny respondentů, které jsem oslovila (současní studenti, bývalí studenti, pedagogové), jsem zařadila otázku právě na toto téma. Důvody, které uvádějí, se celkem shodují, a to bez ohledu na to, z jaké skupiny jsou, a já s nimi ve většině případů souhlasím. Proč si oslovený respondent z řad pedagogů myslí, že je na konzervatořích málo chlapců?

*„To je velmi složitá otázka. Souvisí to s celkovým vnímáním a postavením tance u nás, jeho malou, vlastně žádnou propagací, nezájmem médií, na druhou stranu s náročností a délkou studia, krátkou dobou kariéry, sociálním nezabezpečením a v neposlední řadě i s předsudky o sexuálním zaměření chlapců. Pro muže se jedná o zcela neatraktivní povolání a je vlastně s podivem, že ještě chlapce na škole máme. Je to obecný problém, nejen u nás!“*²⁶

Profesionální tanečníci a umělci, kteří studium na konzervatoři absolvovali, odpovídají stejně. Důvodem je podle nich představa společnosti, že tanec je pro holky, a kluci se mají věnovat sportu, že tanec je zženštilý, a k tomu tu kolují různé předsudky ohledně mužů, kteří se věnují tanci. Příčinou je i špatná propagace.

U současných studentů se budu opakovat, protože důvody uváděli téměř stejné. Mezi odpověďmi byly názory, že to ovlivňují stereotypy, že si společnost myslí, že tanec je pro dívky, že je brán jako zženštilý a pro chlapce není dostatečně mužný. Jeden respondent uvádí: *„Protože většina mužské populace si asi myslí, že tanec (konkrétně balet) je pro holky.“*

²⁵ Více v kapitole *Zvýchodňování chlapců*.

²⁶ Výsledek a citace z dotazníků – osobní archiv autorky.

To je samozřejmě úplná blbost.” Jiný má zase tento názor: „Jde o estetické umění, pro což mají od přírody vkus, cit a pochopení častěji dívky.”²⁷

Chlapci, kteří se rozhodnou věnovat se tanci a studovat na taneční konzervatoři, potřebují – někteří více a někteří méně – k tomuto rozhodnutí odvalu, jelikož čelí určitému společenskému názoru, který na ně vrhá různé předsudky (Risner 2007 : 143).

Dalším důvodem, který ovlivňuje dospívajícího ve výběru budoucího povolání, je uplatnění se a finanční ohodnocení dané profese. Tanec, o kterém zde píšeme, není nijak po finanční stránce výdělečně lákavý a potenciál „slávy” tu také není nějak velký. Možná právě proto mnoho chlapců volí za svou aktivitu sport, ať už ze svého rozhodnutí, nebo pod vlivem rodičů, na který se zaměřují a vkládají do něj veškerou energii (Risner et al. 2007 : 157). Ve sportu je totiž vidina úspěchu a dobrého finančního ohodnocení mnohem větší. Navíc v očích společnosti jsou sportovní výkony velmi dobře ohodnocovány a přijímány. V našem českém prostředí zůstávají obecně umění a kultura mimo zájem většiny běžných obyvatel, bohužel.

I délka kariéry může být tím, co ovlivní rozhodování o výběru školy v neprospěch tance.

Jak je možné, že v baletních a tanečních souborech je mužů tanečníků dostatek, když na tanečních konzervatořích jich je nedostatek? Důvodem je velké zastoupení zahraničních tanečníků. Pro srovnání jsem vybrala tři české soubory v kamenných divadlech, a to balet Národního divadla v Praze, balet Národního divadla v Brně a balet Národního divadla moravskoslezského v Ostravě. V Praze je mužů tanečníků celkem 34 a z toho jich je 27 ze zahraničí. V Brně je 19 tanečníků, přičemž všichni pocházejí ze zahraničí. V Ostravě je tanečníků 20, ovšem z toho pouze jeden Čech. Zastoupení tanečníků, kteří nejsou české národnosti a tanec vystudovali v zahraničí, je doopravdy významné. Místa v souborech zaujmou tanečníci ze zahraničí, a je jich tudíž dostatek, přestože na konzervatořích je o chlapce nouze. Jaký to má důvod, a mají tedy v zahraničí, stejný problém s nedostatkem studentů mužského pohlaví na tanečních konzervatořích ?²⁸

Uvedu ještě jedno srovnání v těchto souborech, a to poměr mužů a žen. Přestože je zde mužů dostatek, i tak je jich o něco méně než žen. V Praze je mužů o deset míň než žen, v Brně o sedm a v Ostravě o čtyři méně.²⁹

V prostředí současného tance můžeme vidět tanečníky, kteří své pohybové vzdělání získali jinde než na taneční konzervatoři a jsou ovlivněni různými technikami, styly a systémy. Už na začátku 20. století, v době vzniku moderního tance v Evropě i v Americe, stál muž tanečník ve zcela jiném světle než v prostředí vycházejícím z baletní tradice. Otázka

²⁷ Výsledek a citace z dotazníků – osobní archiv autorky.

²⁸ Čerpáno z konzultací s vedoucí této práce Libuší Ovsovou a webových stránek jednotlivých souborů: <https://www.narodni-divadlo.cz/cs/>; <https://www.ndbrno.cz/>; <https://www.ndm.cz/cz/>

²⁹ Tamtéž.

postavení mužů zde byla odlišná. Jedním z důvodů je ten, že se tanečnímu pohybu začali věnovat mnohem později a v té době bylo jejich genderové uvědomění již vyhraněné. Tato skupina má své specifické znaky, nebyla však cílem mého zkoumání v této bakalářské práci.³⁰

2.10. Změna sociálního statusu

Jak ale na taneční konzervatoře nalákat více chlapců? Jak uvedli někteří respondenti, možná by pomohla lepší propagace. Problém vidím v tom, že když se před „nezasvěceným“ člověkem zmíní taneční konzervatoř, hned mu naskočí představa baletky a někdy až hanlivě znějící slovo „baleťák“. Je tedy asi potřeba ukázat, že taneční umění a konkrétně klasický tanec nejsou jen disciplínou pro děvčata, že studium na konzervatoři může být komplexní přípravou pro to, stát se umělcem. Celkově by mohlo pomoci, kdyby se o taneční profesi více hovořilo např. v médiích. Přispělo by to k lepší prezentaci a většímu uznání této profese. Na dobré prezentaci našeho oboru se ale také podílejí samotní tanečníci způsobem, kterým ve společnosti vystupují.

Každá škola by měla mít svého manažera, odborníka v PR, který rozumí umění. Prezentace školy pro získání studentů je důležitá. Jako dobrý způsob se mi zdá ukazovat taneční výkony studentů a představit taneční umění formou představení pro školy a šířit informace o tom, co tedy vlastně studium na taneční konzervatoři obnáší. Dále by možná bylo dobré více podpořit ty chlapce, kteří už se nějakému tanečnímu stylu věnují, navštěvují různé taneční kroužky, studia atd., a motivovat je ke studiu. Popřípadě zkusit ty, kteří se věnují jinému stylu (street dance, hip-hop, standardní a latinskoamerické tance...), nalákat na stranu klasického a moderního a současného tance a zapálit je pro tanec jako profesi.

Vzhledem k nastavení dnešní společnosti, kde jsou velmi ceněny sportovní výkony, by mohlo pomoci ukazovat srovnání náročnosti tanečního výkonu, tedy i studia, s tím sportovním. Zacílit tedy na srovnání tance se sportem. Tanec je sice od sportu v mnoha ohledech dost odlišný, najdeme tu ale i společné body, jako je právě náročný fyzický výkon. Vzhledem k tomu, že v době výběru taneční konzervatoře je dospívajícím něco kolem 11–12 let, je zde ještě významný vliv rodičů, a tak není od věci mířit tuto propagaci především na ně.

Přes to všechno je jasné, že uvedené možnosti řešení jsou doopravdy jen možnosti a tento rozebíraný problém celkově nevyřeší. Ale myslím si, že jsou to reálné kroky, které mohou situaci o trochu zlepšit.

³⁰ Čerpáno z konzultací s vedoucí této práce Libuší Ovsovou.

2.11. Úloha pedagoga

Pedagog je osobnost, která ovlivňuje mnoho věcí nejen během výuky, ale i mimo ni. Jeho názory, přístupy a styl komunikace se studenty je ovlivňuje jak ve třídě (na sále), tak i v jejich životech mimo školu. Pedagog nejenže předává informace a vzdělává, má vliv na psychickou stránku studentů, a tedy na jejich výkon, a ovlivňuje i klima v celé třídě (Vondrová 2007 : 141).

Jak už jsem zmiňovala v předešlých kapitolách, pedagog svým postojem a stylem komunikace předává informace o genderu a jeho rolích. Má možnost vytvořit genderově neutrální prostředí, nebo naopak předávat zažitě stereotypy o tom, co je pro jaké pohlaví vhodné a přijatelné.³¹

Důležité je znovu zmínit, že studenti, o kterých se tu zmiňuji, jsou dospívající lidé, kteří procházejí mnoha změnami nejen fyzickými, ale i psychickými. Jejich mozek prochází dalším stadiem vývoje a pedagogové mají vliv i na utváření jejich osobnosti a identity.

Dospívající, kteří navíc k těmto změnám ještě nezapadají do společností očekávaných norem – hlásí se k jiné sexuální orientaci – to mají ještě o něco těžší. Hledají se, sžívají se s touto skutečností a můžou mít strach, že by mohli být okolím odsouzeni.

V tomto případě je namístě, aby si pedagogové dávali pozor na to, zda svým jednáním situaci nezhoršují. Mladí chlapci – a hlavně gayové – jsou zranitelní vůči genderové kritice. Sexuální orientace a její přijetí – tedy spíše nepřijetí – se řadí mezi důvody vedoucí např. k depresím, u velmi citlivých jedinců mohou mít za následek i sklony k sebepoškozování, v krajních případech až k sebevraždám (Risner 2007 : 147; Risner 2002 : 73 - 74).

To, kam až pedagog svým jednáním zasahuje, může předčít samotnou výuku taneční techniky. Může ovlivnit a působit na psychický stav studentů, jejich sebevědomí, a tedy i na jejich úspěch nejen v tanci, ale i mimo něj (Woo 2021 : 19).

Studentův vztah k pedagogovi se v průběhu dospívání mění a může mít různé fáze. Postupně, jak stárne, se mění jeho pohled na věc, a s tím se mění i postoj k vytváření vztahů. Vliv na vztahy má také rozdílnost pohlaví. Při nástupu na konzervatoř a v nejnižších ročnících si studenti oceňují jiný přístup pedagogů než pak v pozdějším věku při nástupu puberty. V tomto období vítají až téměř rodičovský přístup. Zatím nejsou schopni tolik ocenit pedagogovu fundovanost a odborné schopnosti. Preference pedagoga podle jeho pohlaví se tu spíše neobjevuje (Vondrová 2007 : 148).

Při vstupu do puberty se studentovo vidění pedagoga mění. Dospívající se od vlivu dospělých, tedy rodičů, chce osvobodit, a tak právě rodičovský přístup ze strany pedagogů už se jim nezamlouvá. Ještě nejsou tolik vyžralí, hledají se a své postoje si teprve vytvářejí.

³¹ Více v kapitole *Gender a vzdělávání*.

Někteří studenti mají k pedagogům vztah neutrální, ani kladný, ani negativní. Jiní studenti v touze stát se dospělým rovnocennými, mívají problém se vztahem nadřizený–podřizený. Je namístě, aby pedagog v tuto dobu změnil svůj přístup. Samozřejmě, že je potřeba tu zachovat vztah pedagoga jako nadřizeného a studenta jako podřizeného, ale volba kamarádštějšího přístupu bude pravděpodobně studenty lépe akceptována (Vondrová 2007 : 147, 149). Pedagogové, kteří nezdůrazňují svou formálně nabytou autoritu a moc, jsou studenty lépe přijímáni a ochotnější k vyslechnutí jejich názorů. Jsou rádi, když jim pedagog dá najevo, že je vnímá alespoň trochu jako sobě rovné, a společně s jejich pozitivní zpětnou vazbou tak dávají studentům motivaci k práci (Vágnerová 2012 : 416). V tomto období už se také začínají tvořit preference ze strany studentů k jednomu z pedagogů podle pohlaví. Jako mezi svými vrstevníky mají stále blíže ke stejnému pohlaví, tak i co se týká pedagogických pracovníků, mají lepší vztahy dívky s pedagožkami a naopak. Chlapci mívají někdy problém s přijímáním pedagožek jako autorit. Problém můžeme částečně hledat i v tom, že po celou dobu jejich pobytu ve školním prostředí (tedy od mateřské školy) se setkávají s převahou žen. Mužské vzory v roli pedagogů se jim lépe přijímají za autority. V tomto ohledu to může být náročné období nejen pro studenty, ale i pro pedagogy. Ti jsou tu ale těmi dospělými a rozumnějšími, a je tak namístě, aby si ohlíželi své chování vůči studentům, a i přes jejich možné negativní chování vůči nim vše řešili s rozumem (Vondrová 2007 : 147, 149). *„Dohadování s autoritou a demonstrace jejího odmítání je typickým znakem dospívání. Pubescent ovšem neútočí na autoritu, aby ji zlikvidoval, ale aby se jí stal sám.“* (Vágnerová 2012 : 395)

Otázku na toto téma jsem uvedla do dotazníku pro pedagogy. Respondent na otázku, zda jako mužský pedagog cítí, že by k němu studenti přistupovali jinak, než jak přistupují k jeho kolegyním, odpověděl, že to nijak výrazně nevnímá. Přiznal, že k němu možná mají větší respekt, ale že to také záleží na každém pedagogovi, jak si to zařídí a co studentům povolí. Z mého pohledu to muži mají o něco jednodušší, co se týká respektu ze strany studentů, a to právě u chlapců, kteří je podle mě lépe přijímají a respektují. Například se domnívám, že z důvodu mého nízkého věku mě někteří chlapci (ale i dívky) hůře přijímají, a to, že jsem žena, tomu mnohdy nepomáhá.

Postupem času, jak studenti dospívají a začínají na věci nahlížet z jiného úhlu, stávají se dospělejšími, se jejich pojetí vztahů více racionalizuje a emoce ustupují do pozadí. Vidění pedagogů se opět proměňuje. Studenti už jsou schopnější je přijímat na základě jejich kvalit, už se většinou nesnaží z jejich vlivu vymanit. Spolupráce s nejvyššími ročníky už bývá poklidnější a jednodušší (Vondrová 2007 : 147).

Potřeba pozitivních vzorů, které motivují k práci, je jak u dívek, tak u chlapců. Vzhledem k feminizaci školství obecně to dívky mají mnohem jednodušší. *„Vzor musí být teenagerem viděn jako „někdo, kdo je jako já“ nebo „někdo, koho bych mohl napodobit.“* (Biddulph 2014 : 130). V tanci tomu není jinak, i zde je pro chlapce málo vzorů, a přitom jsou tak potřebné.

Takovými vzory mohou být pedagogové nebo jiní muži, např. na vyšších pozicích nebo choreografové. Nedostatek mužských pedagogů ve výuce tance znamená, že chlapci postrádají mužské vzory, které je pozitivně začleňují a udržují u tance (Clegg et al. 2016 : 3).

Zajímalo mě, jak tuto potřebu mužských vzorů chápou a vnímají současní studenti na tanečních konzervatořích, a proto jsem toto téma také zahrnula do dotazníků. Kromě jednoho respondenta se všichni vyjádřili, že je pro ně mužská pedagogická osobnost ve výuce důležitá. Jeden z nich uvedl, že velmi. „*Tím, že on je taky muž, tak může víc čerpat ze zkušeností a poradit mi, co třeba pomohlo jemu.*“ Přestože je pro tyto studenty mužská pedagogická osobnost důležitá, není to u všech muž, který by je motivoval více než žena. Na tuto otázku, zda je motivuje více muž, odpovídali různě. Necelá polovina odpověděla, že ano. Další se vyjádřili, že většinou ano, ale záleží také na osobnosti pedagoga, nejen na pohlaví, nebo je obě pohlaví motivují stejně. Tři ze třinácti uvedli, že ne.³²

Respondent z řady pedagogů také odpovídal na otázku důležitosti mužské pedagogické osobnosti ve výuce a odpověděl, že je „*zcela zásadní, především ve vyšších ročnících. Souvisí to opět s dynamikou vedení hodiny, celkové komunikace i odlišností techniky mužského tance – rotace jak par terre, tak en l'air, velkých skoků apod.*“³³ Na odpovědi je patrné, že pedagog je pedagogem klasického tance, kdy pro předvedení mužských prvků je muž asi přínosnější. Podobné to asi bude např. v lidovém tanci, který je na konzervatořích také vyučován, a při kterém se studenti také seznamují s rozdělením genderových rolí. Tím se dostáváme k otázce, zda je v klasickém tanci žena schopna předat chlapcům stejné kvality jako muž.

Dokud se v klasickém tanci bude dodržovat klasické rozdělení rolí a to, co dělají muži, se ženy alespoň zčásti nenaučí, možné to asi nebude. Ženy ve většině případů nemají zkušenosti s „pánskými prvky“, není ani běžné, že ty, které se rozhodnou pro pedagogickou dráhu, se jejich metodiku naučí, tak stále zůstáváme u stejného modelu, kdy se každé pohlaví věnuje tomu svému. Podle vize genderově neutrální pedagogiky, o které jsem psala výše, by asi nebylo od věci, kdybychom tento model – alespoň v tréninku – trochu narušili.

Klasický tanec je ve své estetice dost specifický, ale pedagog může opravovat, dodržovat danou estetiku, a přitom být genderově neutrální (Woo 2021 : 57, 63 - 64). Je samozřejmé, že muži a ženy jsou rozdílní a každý bude vynikat v něčem jiném, a tudíž lépe předávat něco jiného. To se určitě bude hodit např. při přípravě klasického repertoáru, kde bude potřeba předat tradiční role muže a ženy. Je také jasné, že limity najdeme vzhledem k fyzickým rozdílům. Proč by se ale dívky během tréninku nemohly učit i pánským prvkům a

³² Výsledky a citace z dotazníků – osobní archiv autorky.

³³ Výsledky a citace z dotazníků – osobní archiv autorky.

naopak? Možná bychom tím docílili i toho, že pokud by studenti vnímali, že pedagogové obou pohlaví je učí bez rozdílu, neměli by někteří chlapci problém s pedagožkami a tím, že „se domnívají, že okolnost, že sama jako žena neprováděla některé čistě mužské skoky (a další prvky), znamená, že je nic nemůže naučit.“ (Vondrová 2007 : 150) I já jsem se několikrát setkala s pochybnostmi o své osobě ze strany chlapců, kteří ve mně neviděli dostatečnou autoritu, protože jsem žena.

Je vidět, že při otázkách o preferenci pedagoga na základě pohlaví a důležitosti mužské osobnosti ve výuce studenti často odpovídali především s ohledem na klasický tanec. Z toho můžeme vyvodit, že v moderním a současném tanci se takové otázky neřeší. Prvky na mužské a ženské se tu nedělí. Na co si ale můžeme dát během výuky moderního a současného tance pozor, je styl, jakým se studenty komunikujeme a co jim tím předáváme. Jako příklad bych uvedla svou vlastní zkušenost a věc, na kterou se snažím si dávat při výuce pozor. Jelikož jsem žena a ve třídách se setkávám s velkou převahou dívek, občas dokonce jenom s dívkami, se přistihnu, že někdy k celé třídě mluvím v ženském rodě. Například „během tohoto pohybu si představím, že jsem vyrostla o několik centimetrů“. Chlapcům to může znít, že k nim tím nemluvím, a že jsou ve skupině dívek schovaní. Právě díky psaní této práce jsem si toho začala více všimnout.

*„V tanečním studiu mohou taneční pedagogové zpochybnit binární koncepty genderu tím, že umožní dětem ztělesnit všechny možnosti pohybu, použijí genderově neutrálnější jazyk a poskytnou znázornění a choreografie, které dětem umožňují prozkoumat celou škálu genderových projevů. (...) Navíc by to mohlo chlapcům i dívkám umožnit stát se všestrannějšími a zručnějšími tanečními umělci, což by mohlo zvýšit jejich zaměstnatelnost v tanečním světě, který stále více vyžaduje širší repertoár odborných znalostí.“*³⁴ (Clegg et al. 2017 : 10 - 11) Nebo by alespoň bylo dobré, kdyby se studenti na konzervatořích věnovali stejnou měrou klasickému i modernímu a současnému tanci, aby se dostali k co nejširší škále pohybů, a také proto, aby se případný vliv klasického tance na vnímání genderu vybalancoval zkušeností s moderním a současným tancem.

³⁴ CLEGG, Helen; OWTON Helen a ALLEN-COLLINSON Jacquelyn. *Challenging conceptions of gender: UK dance teachers' perceptions of boys and girls in the ballet studio*. Online. Research in Dance Education, vol. 19 (2017), no. 2, s. 1 - 12. ISSN 1470-1111. Dostupné z:

https://www.researchgate.net/publication/320622268_Clegg_H_Owton_H_and_Allen-Collinson_J_2018_Challenging_conceptions_of_gender_UK_dance_teachers'_perceptions_of_boys_and_girls_in_the_ballet_studio_Research_in_Dance_Education . [citováno 2024-04-01] Původní text: „ Once within the dance studio, dance educators can then challenge binary concepts of gender through allowing the children to embody all possibilities of movement, by using more gender neutral language, and by providing imagery and choreography that allows for children to explore the full range of gendered expression. (...) Moreover, it could enable both boys and girls to become more versatile and skilled dance-artists, which could enhance their employability in a dance-world that is increasingly demanding a wider repertoire of expertise.” Vlastní překlad autora práce.

2.11.1. Potřebují chlapci speciální přístup?

Mezi muži a ženami jsou rozdíly, a tudíž je tomu tak i mezi chlapci a dívkami, z čehož vyplývá potřeba přistupovat ke každému pohlaví jinak, podle jeho potřeb, tak abychom je jako pedagogové dovedli k jejich nejlepším výkonům.

Z mého pohledu je k chlapcům ze strany pedagogů zaujat jeden nebo druhý přístup. Tím prvním je, že jim je mnoho prominuto a některé problémy jsou přehlíženy, a to z toho důvodu, že jsou to chlapci a je jich málo, nebo že jsou to chlapci, kteří jsou v mnoha ohledech pomalejší. Z těchto důvodů je k nim přistupováno mírněji, mnoho chyb nebo přestupků je jim tolerováno. Zkrátka to, co by dívce neprošlo, za co by na ni bylo nahlíženo jako na „špatnou“, chlapcům projde, což není vůči dívkám fér. Druhý přístup zase více zvýhodňuje dívky. Ty se v mnohém posouvají kupředu lépe než chlapci, lépe chápou a spolupracují a s chlapci se vedle nich někdy může pracovat mnohem hůř. Z toho důvodu si na ně pedagogové „zasednou“. Některé z nich to může od práce odrazovat, protože si ve třídě připadají nechtění.³⁵

Nároky během studia by měly být stejné pro všechny, od všech chceme, aby podávali ty nejlepší výkony, takže chlapcům i dívkám by mělo být poskytnuto stejně podpůrné a motivující prostředí. Je potřeba přijmout jejich rozdílnost a v rámci možností jim vyjít vstříc.

„Je úplně v pořádku, že chlapci vnímají svět jinak a přirozeně potřebují něco jiného než dívky. Je dobré neustále se vzdělávat, aby učitel dokázal být otevřený a chápající v různých situacích během pedagogického procesu.“ (Charouzová³⁶ 2020 : 68)

Respondent z řad pedagogů odpovídal na otázku, zda chlapci potřebují jiný přístup během výuky, a jeho odpověď zněla, že určitě. Podle něj hodina vedle jiného vedení potřebuje i jinou dynamiku a energii.³⁷

³⁵ Viz odpověď v mém dotazníku od jednoho respondenta, že si v převážně dívčím kolektivu přijde jako „pomalejší, hloupější, páté kolo u vozu.“ (Osobní archiv autorky)

³⁶ Lucie Charouzová – absolvent HAMU; specializuje se na vedení lekcí jen pro chlapce.

³⁷ Výsledek z dotazníků – osobní archiv autorky.

2.12. Zpětné hodnocení od absolventů konzervatoří³⁸

Oslovení respondenti vystudovali taneční konzervatoř a momentálně se tanci věnují profesionálně na české nebo zahraniční taneční scéně. Jejich věkové rozmezí je 23 až 30 let, což znamená, že od absolvování uběhlo cca 4–11 let. Bohužel jsem dostala jen tři odpovědi, a tak pracuji s nimi. Dotazníky jsem použila jako zpestření práce, myslím, že je zajímavé mít k dispozici zpětné hodnocení studia od současných umělců, a i takto malé množství odpovědí porovnat s odpověďmi současných studentů a porovnat, zda jsou odpovědi s odstupem času jiné.

Své studium na konzervatoři všichni tři zpětně hodnotí kladně. Všichni se shodli na tom, že se zde dobře připravili nejen na profesní život, ale i na ten běžný.

Položila jsem jim stejnou otázku jako současným studentům, a to, jak se v převážně dívčím kolektivu cítili. Všichni se cítili dobře, příjemně, dokonce až hýčkáni. Někoho fakt, že je na konzervatoři tolik dívek, motivoval vůbec k tomu, se studiu na konzervatoři věnovat. *„Mojí prvotní motivací kromě tance byl fakt, že tam bude hodně holek. Jako mladý heterosexuální puberťák jsem si neměl na co stěžovat.“* Jiného dívky motivovaly v tom smyslu, že se jim snažil technicky a výkonnostně vyrovnat. *„Bylo to posilující, protože jsem cítil velký tlak, abych je výkonnostně dohnal, a upřímně, být středem dění, protože jste chlap, bylo taky velmi příjemné.“* Současní studenti odpovídali víceméně podobně. Uváděli, že se v takovém kolektivu cítí dobře, normálně.³⁹

V porovnání s dívkami prý měli spíše výhody a byli často zvýhodňováni. *„Bylo nás mnohem méně, a tak jsme mnohdy dostali příležitost, i když by nás kdejaká dívka technicky převálcovala.“* I zde se odpovědi celkem shodují se současnými studenty, kteří vnímají ve většině případů spíše plusy než minusy v tom, být chlapcem na taneční konzervatoři.⁴⁰

K tématu důležitosti mužské osobnosti ve výuce jsou odpovědi rozdílné. Ani jeden neuvedl, že by preferoval muže, či ženu, ale spíše záleželo na osobnosti daného pedagoga. *„Nedělal jsem mezi nimi rozdíly, když mi dokázali pomoci a naučit.“* Dva se shodli, že na specifické hodiny, jako partneřina nebo pánské tréninky, byli lepší muži. Zde se odpovědi se současnými studenty opět celkem shodnou. Názor, že např. na pánské tréninky či na partneřinu je pro chlapce lepší muž, je stejný, ale současní studenti jsou spíše toho názoru, že obecně preferují muže než ženy jako pedagogy.⁴¹

Zahrnula jsem také otázky o vztazích se spolužáky. Všichni tři respondenti uvedli, že spolužáky ve třídě měli. Kromě jednoho to pro ně byla motivace a posouvalo je to dál. Vedle

³⁸ Celá kapitola vychází z dotazníků - osobní archiv autorky.

³⁹ Více v kapitole *Chlapec v převaze dívek*.

⁴⁰ Více v kapitole *Zvýhodňování chlapců*.

⁴¹ Více v kapitole *Úloha pedagoga*.

spolužáků pociťovali konkurenci také o ročníky výš, což je také motivovalo. I současní studenti převážně pociťují mezi spolužáky zdravou konkurenci.⁴²

Jsem ráda, že dotazovaní na své studium vzpomínají kladně. Je vidět, že v mnoha bodech se se současnými studenty shodují, a tolik se toho tedy nezměnilo.

⁴² Více v kapitole *Chlapec v převaze dívek*.

Závěr

Během psaní této práce jsem si uvědomila, jak je tato problematika obsáhlá a že na ni lze nahlížet z více směrů.

Musím říci, že díky zpracovávání tématu týkajícího se chlapců ve výuce se více zaměřuji na svůj přístup k nim, na svou komunikaci s nimi a také mám větší pochopení pro některé jejich chování.

Práce s chlapci může být někdy náročná, obě pohlaví mají jiné potřeby a jiný přístup k práci, ale ani jedno z nich by nemělo být z jakéhokoliv důvodu vyzdvižováno nad tím druhým. Problém bych tedy neviděla v samotných chlapcích, ale v přístupech a ochotě se jim věnovat ze strany pedagogů. V praxi ale postavení chlapců a dívek nebývá vždy stejné. Fakt, že je chlapců tak malé množství, ovlivňuje to, jak je k nim přistupováno. Ve většině případů mají více výhod a možností v porovnání s dívkami, což se jen tak nezmění, dokud se počet dívek a chlapců nevyrovná. Potom možná bude na chlapce v mnoha ohledech nahlíženo jinak a budou pro obě pohlaví stejné příležitosti.

V ohledu náročnosti studia – i vzhledem k složitému období dospívání a hledání se – se nedá srovnat, zda to mají těžší dívky, či chlapci. Přestože jsem si zprvu myslela, že to mají těžší chlapci, nakonec jsem došla k závěru, že každé pohlaví čelí jiným nepříjemnostem, a tudíž se to nedá srovnávat. Chlapci to budou mít těžší v hledání sexuální identity a ve smíření se s tím, jak na ně může být v tomto ohledu okolím nahlíženo. Dívky se zase více během studia potýkají s řešením fyzického vzhledu postavy. Oba problémy mají svá úskalí a je tu potenciál, že u některých jedinců může dojít až k psychickým problémům. Přítomnost školního psychologa a jeho psychologická pomoc jsou tedy namístě. Velmi důležitý je také přístup pedagogů, který ovlivňuje mnohé. V případě zde rozebraného tématu o sexuální orientaci, ale také o potřebě nepodporovat šíření stereotypů je dobrým řešením genderově neutrální přístup.

Zájemců o taneční profesi ze strany chlapců nepřibude, dokud budou ve společnosti panovat zažitá stereotypy a předsudky o tom, že tanec je jen pro dívky, a dokud může tanečníka nepřestane většina lidí zařazovat mezi homosexuály. S tím souvisí tolerance právě homosexuální menšiny ve společnosti, protože dokud tu bude více těch, kteří odsuzují ostatní proto, že se hlásí k jiné sexuální orientaci, než je podle nich běžné (což je v naší společnosti heterosexuálnost), budou také odsuzovat povolání, ve kterých se nachází více lidí právě s jinou sexuální orientací. Dalším vlivem negativně působícím na pohled atraktivnosti taneční profese je obecně malý zájem české společnosti o kulturu a divadlo. Bohužel je to sport, kterému je věnováno mnoho pozornosti (v médiích, ve školách). Velmi zajímavé by bylo mít srovnání s jinými tanečními konzervatořemi v zahraničí ohledně množství studujících chlapců a dívek. Zajímalo by mě, zda mají stejný problém s nedostatkem chlapců nejen na konzervatořích, ale zda se potýkají i s celkovým nezájmem o obor. Názor na důvod

nedostatku chlapců na našich tanečních konzervatořích jsem ale nezměnila, naopak mě odpovědi respondentů, kteří mezi sebou mají velké věkové rozmezí, utvrdily v tom, že napříč generacemi můj názor sdílí více lidí, a není to tedy jen můj osobní pohled a vnímání tohoto problému.

Alespoň částečné řešení vidím v edukaci a osvětě o tom, co profese tanečnicka obnáší, a také co obnáší studium na taneční konzervatoři. Vzhledem k tomu, že škola je místo, kde se žáci/studenti seznamují se společenskými stereotypy a učí se genderovým rolím, by bylo dobré edukovat právě zde, v základních školách, a společenské předsudky vůči profesi tanečnicka pro muže bořit už tady.

Celkově bych řekla, že je potřeba chlapce k tanci přivést a zapálit je pro něj již v útlém věku. Důležité je tedy taneční vzdělání před samotným nástupem na konzervatoř. Místa, která se věnují přípravě dětí na taneční vzdělání (studia, školy, přípravná oddělení...) by se měla věnovat náboru chlapců, následně je seznamovat s touto profesí a motivovat je k nástupu na konzervatoř. Konzervatoře – vzhledem k větším možnostem např. v realizaci vzdělávacích představení – by měly být nápomocné.

Některé zde rozebírané problémy nemohu jako žena plně chápat, a tak by bylo zajímavé vidět toto téma zpracované očima muže. Pro lepší zhodnocení této problematiky by také bylo dobré mít k dispozici pohled dívek na zde rozebíraná témata, tedy obdobnou práci s možným názvem *Ženská otázka v tanečním vzdělávání*.

Seznam použité literatury

Odborná literatura

ALLPORT, Gordon Willard. *O povaze předsudků*. Přeložil Eduard GEISSLER. Obzor (Prostor). Praha: Prostor, 2004. ISBN 80-7260-125-3.

BABANOVÁ, Anna a MIŠKOLCI, Jozef. *Genderově citlivá výchova: kde začít?: příručka pro vyučující základních a středních škol, vydaná v rámci projektu Rovné příležitosti v pedagogické praxi*. Praha: Žába na prameni, 2007. ISBN 978-80-239-8798-0.

BADINTER, Élisabeth. *XY: o mužské identitě*. Souvislosti (Paseka). Praha: Paseka, 2005. ISBN 80-7185-727-0.

BIDDULPH, Steve a PIŠTOROVÁ, Jana. *Výchova kluků*. Vyd. 3. Rádcí pro rodiče a vychovatele. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0636-1.

BRZEK, Antonín a PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, Jaroslava. *Třetí pohlaví?* Praha: Scientia Medica, 1992. ISBN 80-85526-03-4.

FAFEJTA, Martin. *Úvod do sociologie pohlaví a sexuality*. Ve Věrovanech: Jan Piszkievicz, 2004. ISBN 80-86768-06-6.

JANOŠOVÁ, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. Psyché (Grada). Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2284-9.

LABISCHOVÁ, Denisa a GRACOVÁ, Blažena. *Gender ve vzdělávací oblasti člověk a společnost*. Online. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2013. ISBN 978-80-7464-417-7. Dostupné z: https://projekty.osu.cz/svp/opory/PdF_Labischova_Gracova_Gender.pdf. [citováno 2024-04-01].

LIPPA, Richard A. *Pohlaví: příroda a výchova*. Galileo. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1719-2.

OAKLEY, Ann. *Pohlaví, gender a společnost*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-403-6.

PETRUSEK, Miloslav; MAŘÍKOVÁ, Hana a VODÁKOVÁ, Alena. *Velký sociologický slovník - 1. svazek*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1.

PETRUSEK, Miloslav; MAŘÍKOVÁ, Hana a VODÁKOVÁ, Alena. *Velký sociologický slovník - 2. svazek*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-310-5.

PROCHÁZKA, Ivo. *Coming out: průvodce obdobím nejistoty, kdy kluci a holky hledají sami sebe*. Brno: STUD, 2002. ISBN 80-238-8850-1.

RENZETTI, Claire M. a CURRAN, Daniel J. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0525-2.

RUBINSTEIN, Arne. *Když se kluci mění v muže: jak je podpořit, aby byli zdraví, šťastní a v životě se jim dařilo*. Přeložil Jiří LNĚNIČKA. [Praha]: True Self, [2019]. ISBN 978-80-906871-4-1.

SMETÁČKOVÁ, Irena a VLKOVÁ, Klára. *Gender ve škole: příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách*. Praha: Otevřená společnost, 2005. ISBN 80-903331-2-5.

SMETÁČKOVÁ, Irena. *Gender ve škole: Příručka pro budoucí i současné učitelky a učitele*. Online. Praha: Otevřená společnost, 2006. ISBN 80-903331-5-X. Dostupné z: <https://www.otevrenaspolecnost.cz/knihovna/2954-gender-ve-skole-prirucka-pro-budouci-i-soucasne-ucitelky-a-ucitele-2006> . [citováno 2024-04-01].

VAŠEK, Roman. *Český tanec v datech: taneční vzdělávání*. Online. Praha: Institut umění- Divadelní ústav, 2017. ISSN 2570-8384. Dostupné z: <https://www.idu.cz/tanec/cesky-tanec-v-datech-01-vzdelani.pdf> . [citováno 2024-04-01].

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vydání druhé, doplněné a přepracované. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

VONDROVÁ, Jarmila. *Vliv psychiky na taneční výkon žáků a studentů: [z oboru taneční pedagogika a pohybové divadlo]*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, 2007. ISBN 978-80-86928-30-2.

Elektronické články

ANDREOLI, Giuliano Souza. *Dance and Gender Relations: A Reflection on the Interaction between Male and Female Students in Dance Classes*. Online. Journal of Education & Social Policy, vol. 6 (2019), no. 1, s. 132-139. ISSN 2375-0790. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/335898557_Dance_and_Gender_Relations_A_Reflection_on_the_Interaction_between_Male_and_Female_Students_in_Dance_Classes . [citováno 2024-04-01].

CLEGG, Helen; OWTON Helen a ALLEN-COLLINSON Jacquelyn. *The "cool stuff": Gender, dance and masculinity*. Online. Psychology of Women Section Review, Special Issue on Sports, vol. 18 (2016), no. 2, s. 1-11. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/308874585_Clegg_H_Owton_H_and_Allen-Collinson_J_2016_The_cool_stuff_Gender_dance_and_masculinity_Psychology_of_Women's_Section_Review_Special_Issue_on_Sports_18_2_6-16. [citováno 2024-04-01].

CLEGG, Helen; OWTON Helen a ALLEN-COLLINSON Jacquelyn. *Challenging conceptions of gender: UK dance teachers' perceptions of boys and girls in the ballet studio*. Online. Research in Dance Education, vol. 19 (2017), no. 2, s. 1 -12. ISSN 1470-1111. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/320622268_Clegg_H_Owton_H_and_Allen-Collinson_J_2018_Challenging_conceptions_of_gender_UK_dance_teachers'_perceptions_of_boys_and_girls_in_the_ballet_studio_Research_in_Dance_Education . [citováno 2024-04-01].

HENDERSON, Bryant. *Intertextuality and Dance: An Approach to Understanding Embodied Performance of Gender in Dance Discourses*. Online. Journal of Dance Education, vol. 19 (2019), no. 1, s. 1-9. ISSN 2158-074X. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/329227329_Intertextuality_and_Dance_An_Approach_to_Understanding_Embodied_Performance_of_Gender_in_Dance_Discourses . [citováno 2024-04-01].

MARTIN, Carol Lyn a HALVERSON, Charle F.. *A Schematic Processing Model of Sex Typing and Stereotyping in Children*. Online. Child Development, vol. 52(1981), no. 4, s. 1119-1134. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/1129498> . [citováno 2024-04-01].

PURCELL CONE, Theresa a JAY, Danielle Mary. *A Review of "Stigma and Perseverance in the Lives of Boys Who Dance: An Empirical Study of Male Identities in Western Theatrical Dance Training."* Online. Journal of Dance Education, vol. 10 (2010), no. 3, s. 90-92. ISSN 1529-0824. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/311654397_A_Review_of_Stigma_and_Perseverance_in_the_Lives_of_Boys_Who_Dance_An_Empirical_Study_of_Male_Identities_in_Western_Theatrical_Dance_Training_Doug_Risner_Edwin_Mellen_Press_2009_216_pages_10995_hardco. [citováno 2024-04-01].

RISNER, Doug. *Rehearsing heterosexuality: Unspoken truths in dance education*. Online. Dance Research Journal, vol. 34 (2002), no. 2, s. 63-78. Dostupné z: <https://>

www.researchgate.net/publication/291054995_Rehearsing_Heterosexuality_Unspoken_Truths_in_Dance_Education . [citováno 2024-04-01].

RISNER, Doug. *Rehearsing masculinity: challenging the 'boy code' in dance education*. Online. Research in Dance Education, vol. 8 (2007), no. 2, s. 139-153. ISSN 1470-1111. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/308874585_Clegg_H_Owton_H_and_Allen-Collinson_J_2016_The_cool_stuff_Gender_dance_and_masculinity_Psychology_of_Women's_Section_Review_Special_Issue_on_Sports_18_2_6-16 . [citováno 2024-04-01].

RISNER Doug; CURRY, Frederick; MUNISTERI, Ben; REBUDAL, Jeff; ROBINSON, Raymond a WARBURTON, Edward. *When Men Dance: Exploring Communities of Privilege & Cultural Resistance in Dance Education*. Online. Conference: Proceedings of the 9th Annual National Dance Education Organization Conference, vol. Focus on Dance Education: Community Building (2007), s. 142-162. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/319551252_When_Men_Dance_Exploring_Communities_of_Privilege_Cultural_Resistance_in_Dance_Education . [citováno 2024-04-01].

TOMAN, Hynek. *Před 30 lety přestala být homosexualita nemoc. Proč to trvalo tak dlouho?* Online. Prague pride. 2020-05-16. Dostupné z: <https://www.praguepride.cz/cs/cteni-a-foto/clanky/1103-pred-30-lety-prestala-byt-homosexualita-nemoc> . [citováno 2024-04-01].

Vysokoškolské kvalifikační práce

CHAROUZOVÁ, Lucie. *Pedagogická a choreografická činnost v chlapecké třídě ZUŠ*. Diplomová práce. Praha: Akademie múzických umění v Praze, Hudební a taneční fakulta, 2020.

JIŘÍČKOVÁ, Dagmar. *Gender v taneční výchově*. Online. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2009. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/gss2h/Gender_v_tanecni_vychove.pdf . [citováno 2024-04-01].

SKALICKÁ, Bronislava. *Muž - tanečník: Kvalitativní výzkum v divadlech*. Magisterská práce. Praha: Akademie múzických umění v Praze, Hudební a taneční fakulta, 2008.

WOO, Brittany N.. *Ballet Pedagogy in Higher Education: A Move Toward Gender Expansion, Inclusion, and Equity*. Online. Magisterská práce. Irvine: University of California, 2021.

Dostupné z:

https://escholarship.org/content/qt1b22x77z/qt1b22x77z_noSplash_126a975f7e81a17d5e6efb356982caea.pdf . [citováno 2024-04-01].

Webové stránky

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD [ČSÚ]. *Gender: Základní pojmy*. Online. Aktual. 29. února 2016. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/gender/gender_pojmy . [citováno 2024-04-01].

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY [MŠMT]. *Gender a vzdělávání*. Online.[2013-2024]. Dostupné z:

<https://www.msmt.cz/ministerstvo/proc-je-dulezite-se-zabyvat-genderovou-rovnosti-v-kontextu>. [citováno 2024-04-01].

<https://www.narodni-divadlo.cz/cs>

<https://www.ndbrno.cz/>

<https://www.ndm.cz/cz/>

Příloha 1

Dotazník pro studenty konzervatoří

- Věk
- Škola
- Od kolika let se věnuješ tanci?
- Kde ses věnoval tanci před nástupem na konzervatoř?
- Studium tance bylo tvé rozhodnutí, nebo tě k tomu někdo nasměroval (rodiče, pedagog)?
- Pocítil jsi někdy ve svém okolí diskriminaci, kvůli svému rozhodnutí studovat tanec?
- Jak se na konzervatoři cítíš v převážně dívčím kolektivu?
- Cítil jsi se někdy v tomto převážně dívčím kolektivu z nějakého důvodu znevýhodněn, nebo naopak zvýhodněn?
- Uveď příklad:
- Preferuješ jako pedagoga spíše muže, ženu nebo je ti to jedno?
- Uveď proč:
- Máš pocit, že pro tebe jako chlapce je mužská pedagogická osobnost ve výuce důležitá?
- Motivují tě mužští pedagogové více?
- Jaké vztahy mezi sebou máte s ostatními spolužáky (chlapci) ve třídě? Pociťuješ např. konkurenci?
- Vyhovují ti více oddělené pánské tréninky oproti smíšeným, kde jsou i děvčata?
- Z jakého důvodu?
- Pokud jsi před konzervatoří navštěvoval taneční kroužek/ZUŠ, atd., vnímáš nějaké rozdíly v přístupu k dívkám a chlapcům oproti konzervatoři?
- Proč si myslíš, že je na konzervatořích málo chlapců?

Příloha 2

Dotazník pro pedagogy

- Jak dlouho jste pedagogem na konzervatoři?
- Vyučujete jen na jedné konzervatoři nebo na více?
- Myslíte si, že je potřeba k chlapcům přistupovat ve výuce jinak než k dívkám (např. co se týče motivace, komunikace, atd...)?
- Domníváte se, že dospívání chlapců je v tanečním prostředí složitější než dospívání dívek?
- Uveďte příklad v čem:
- Máte pocit, že jsou chlapci ve výuce zvýhodňováni?
- Pokud ano, proč?
- Cítíte jako mužský pedagog, že by k Vám studenti přistupovali jinak, než jak přistupují k Vaším kolegyním?
- Jak moc je podle Vás důležitá mužská pedagogická osobnost ve výuce, co se týká chlapců?
- Proč si myslíte, že je na konzervatořích málo chlapců? Měl byste nějaký konkrétní nápad jak počet zvýšit?

Příloha 3

Dotazník pro absolventy

- Když si zpětně vybavíš své studium na konzervatoři, jak na něj vzpomínáš?
- Na konzervatořích je převaha dívek. Pamatuješ si, jak jsi se v tomto kolektivu cítil?
- Měl jsi někdy pocit, že jsi byl oproti dívkám zvýhodňován, nebo naopak znevýhodňován?
- Preferoval jsi více pedagogy muže nebo ženy?
- Měl jsi někdy pocit, že se pedagogové chovají jinak k dívkám a jinak k chlapcům?
- Preferoval jsi třeba více pedagogy muže, protože pro tebe jako chlapce byli lepším vzorem? Nebo ti to bylo jedno?
- Máš zkušenost s tím, že jsi byl někdy ve třídě jediný chlapec?
- Pokud ano, jak jsi se cítil mezi tolika dívkami? Myslíš, že by ti třeba pomohlo, mít tam další chlapeckou konkurenci?
- Pokud jsi někdy byl naopak ve třídě i s dalšími chlapci, pomáhalo ti to v něčem?
- Proč si myslíš, že je na konzervatořích málo chlapců?
- Jaká je tvá sexuální orientace?
- Cítil jsi se v této souvislosti při studiu nějak diskriminován nebo znevýhodňován?
- Pokud ano, můžeš být konkrétnější jak?